

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

MAGISTRSKO DELO

**KRITIČNA PRESOJA FORENZIČNEGA RAČUNOVODSTVA V
SLOVENIJI**

Ljubljana, junij 2021

MARINA KATIĆ

IZJAVA O AVTORSTVU

Podpisana Marina Katić, študentka Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, avtorica predloženega dela z naslovom Kritična presoja forenzičnega računovodstva v Sloveniji, pripravljenega v sodelovanju s svetovalcem red. prof. dr. Markom Hočevarjem

IZJAVLJAM

1. da sem predloženo delo pripravila samostojno;
2. da je tiskana oblika predloženega dela istovetna njegovi elektronski obliki;
3. da je besedilo predloženega dela jezikovno korektno in tehnično pripravljeno v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, kar pomeni, da sem poskrbela, da so dela in mnenja drugih avtorjev oziroma avtoric, ki jih uporabljam oziroma navajam v besedilu, citirana oziroma povzeta v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani;
4. da se zavedam, da je plagiatorstvo – predstavljanje tujih del (v pisni ali grafični obliki) kot mojih lastnih – kaznivo po Kazenskem zakoniku Republike Slovenije;
5. da se zavedam posledic, ki bi jih na osnovi predloženega dela dokazano plagiatorstvo lahko predstavljalo za moj status na Ekonomski fakulteti Univerze v Ljubljani v skladu z relevantnim pravilnikom;
6. da sem pridobila vsa potrebna dovoljenja za uporabo podatkov in avtorskih del v predloženem delu in jih v njem jasno označila;
7. da sem pri pripravi predloženega dela ravnala v skladu z etičnimi načeli in, kjer je to potrebno, za raziskavo pridobila soglasje etične komisije;
8. da soglašam, da se elektronska oblika predloženega dela uporabi za preverjanje podobnosti vsebine z drugimi deli s programsko opremo za preverjanje podobnosti vsebine, ki je povezana s študijskim informacijskim sistemom članice;
9. da na Univerzo v Ljubljani neodplačno, neizključno, prostorsko in časovno neomejeno prenašam pravico shranitve predloženega dela v elektronski obliki, pravico reproduciranja ter pravico dajanja predloženega dela na voljo javnosti na svetovnem spletu preko Repozitorija Univerze v Ljubljani;
10. da hkrati z objavo predloženega dela dovoljujem objavo svojih osebnih podatkov, ki so navedeni v njem in v tej izjavi.

V Ljubljani, dne _____

Podpis študentke: _____

KAZALO

UVOD	1
1 GOSPODARSKA KRIMINALITETA	2
1.1 Opredelitev gospodarskega kriminala	3
1.2 Vrste gospodarskega kriminala	4
1.2.1 Kriminaliteta javnega sektorja	4
1.2.2 Korupcija	4
1.2.3 Korporacijska kriminaliteta	5
1.2.4 Poslovna kriminaliteta	5
1.2.5 Finančna kriminaliteta	5
1.3 Zakonska ureditev gospodarskega kriminala v Sloveniji	6
2 KAZNIVA DEJANJA V GOSPODARSTVU	7
2.1 Računovodske prevare in kreativno računovodstvo	7
2.1.1 Predčasno prikazovanje prihodkov.....	10
2.1.2 Prikazovanje lažnih podatkov.....	11
2.1.3 Povečanje prihodkov iz enkratnih virov.....	11
2.1.4 Odlaganje trenutnih odhodkov na preteklo ali poznejše obdobje.....	12
2.1.5 Nepravilno zapisane ali prikrite obveznosti	12
2.1.6 Odlaganje trenutnih prihodkov na poznejše obdobje	13
2.1.7 Odlaganje bodočih odhodkov na tekoče obdobje.....	13
2.2 Finančne prevare	14
2.2.1 Kraja poslovnih skrivnosti.....	15
2.2.2 Kraja intelektualne lastnine	15
2.2.3 Pranje denarja	16
2.2.4 Kraja identitete	17
2.2.5 Prevare v zvezi z vrednostnimi papirji	18
2.2.6 Združevanje in razdruževanje podjetij	19
2.2.7 Ustanavljanje hčerinskih in sestrskih podjetij	19
2.3 Davčne utaje	19
2.4 Preiskovanje kaznivih gospodarskih dejanj	20
2.4.1 Preiskovanje s strani forenzičnega računovodje.....	20

2.4.2	Preiskovanje s strani policije.....	22
3	KRITIČNA PRESOJA FORENZIČNEGA RAČUNOVODSTVA	24
3.1	Opredelitev forenzičnega računovodstva	24
3.2	Forenzični računovodja	27
3.3	Forenzično računovodstvo v Sloveniji	30
3.4	Storitev forenzike v zunanji reviziji.....	32
3.5	Tehnike preprečevanja goljufij v računovodstvu.....	35
3.5.1	Benfordov zakon	35
3.5.2	Računalniško podprta revizijska orodja	37
3.5.3	Podatkovno rudarjenje.....	38
3.5.4	Primerjalne analize	38
3.5.5	Teorija relativnega faktorja v velikosti	39
4	RAZISKAVA O FORENZIČNEM RAČUNOVODSTVU	39
4.1	Metodologija raziskave	39
4.2	Rezultati kvalitativne raziskave	41
4.2.1	Intervju z osebo X	41
4.2.2	Intervju z osebo Y	43
4.2.3	Intervju z osebo Z.....	46
4.3	Ugotovitve in priporočila	47
	SKLEP.....	50
	LITERATURA IN VIRI.....	51

KAZALO TABEL

Tabela 1: Podatki o forenzičnem računovodstvu pridobljeni iz spletnih strani revizijskih hiš	34
--	----

KAZALO SLIK

Slika 1: Delitev intelektualne lastnine.....	16
Slika 2: Vloge forenzičnega računovodstva pri preprečevanju in odkrivanju prevar	26
Slika 3: Odnos med forenzičnim računovodjem in gospodarskimi revizorji, poslovodniki in poslovodnimi računovodjami	27

SEZNAM KRATIC

angl. – angleško

ACFE – (angl. Association of Certified Fraud Examiners); Združenje preizkušenih preiskovalcev prevar

CAAT – (angl. Computer Assisted Auditing tools); računalniško podprto revizijsko orodje

KZ-1 – Kazenski zakonik

SRS – Slovenski računovodski standardi

URS – Ustava Republike Slovenije

ZIL-1 – Zakon o industrijski lastnini

ZKP – Zakon o kazenskem postopku

ZKUASP – Zakon o kolektivnem upravljanju avtorske in sorodnih pravic

ZIntPK – Zakon o integriteti in preprečevanju korupcije

ZOPOKD – Zakon o odgovornosti pravnih oseb za kazniva dejanja

ZPosS – Zakon o poslovni skrivnosti

ZPPDFT-1 – Zakon o preprečevanju pranja denarja in financiranja terorizma

ZRev-2 – Zakon o revidiranju

ZVTPPV – Zakon o varstvu topografije polprevodniških vezij

UVOD

Sama tematika magistrskega dela naloge spada pod področje forenzičnega računovodstva in gospodarskega kriminala. Tesno je prepletena s pravno regulativo, kamor spadajo ustavni in zakonski predpisi, evropske direktive in uredbe ter standardi in priporočila. Prav tako je tematika prepletena z delom revizorjev, saj ravno oni veliko krat odkrijejo različne napake v samih računovodskih izkazih.

Forenzično računovodstvo je zvrst računovodskega presojanja, kjer je ključni namen preprečevanje, odkrivanje ter dokazovanje prevar ali drugih kaznivih dejanj (Koletnik & Kolar, 2008).

Forenzični računovodja s pomočjo računovodskih, revizijskih in drugih preiskovalnih znanj razkriva nepravilnosti ter pridobiva dokaze o kršenju ter nespoštovanju strokovnih pravil. Forenzični računovodja mora imeti veliko kakovostnega znanja o poslovanju podjetij, premoženjsko-finančnem položaju, delovanju pravosodnega sistema ter razkrivanju prevar kriminalnih dejanj (Koletnik & Kolar, 2008).

S forenzičnim računovodstvom lahko preprečujemo, preiskujemo ter dokazujemo kazniva dejanja kot so: prevare povezane s kreativnim računovodstvom, finančne prevare ter davčne utaje. V magistrskem delu se bomo podrobneje osredotočili na finančne prevare.

Opisana tematika je zanimiva za raziskovanje, saj je precej ne raziskana. Prav tako je forenzično računovodstvo v Sloveniji še zelo mlada interdisciplinarna veda in tukaj vidimo velik potencial za napredek na tem področju. Velik del prebivalstva govori o raznih finančnih prevarah, korupciji, utaji davkov itn., zato menimo, da bi bilo prav, da se ljudje seznanijo tudi s tem, kakšne so možnosti ter na kakšen način se goljufije odkrivajo ter kako bi se jih v čim večji meri dalo preprečiti.

Namen naloge je predstaviti bralcem, kaj je forenzično računovodstvo, katere so najpogostejše goljufije, katere so tehnike s katerimi si forenzični računovodje pomagajo pri preiskovanju, pregled katere lastnosti so pomembne pri poklicu forenzičnega računovodje, kako imamo forenzično računovodstvo opredeljeno v Sloveniji ter na kakšen način se preiskuje kazniva dejanja povezana z gospodarstvom. Prav tako bo namenjena podjetjem, ki nudijo storitev forenzičnega računovodstva, saj bodo na podlagi preučene literature ter intervjujev predstavljene možnosti izboljšav na tem področju v Sloveniji. Poleg tega je namenjeno tudi ostalim podjetjem, saj pri slednjih lahko kaj hitro pride do raznih računovodsko/finančnih zlorab.

Cilji magistrskega dela so:

- opredeliti gospodarsko kriminaliteto,
- predstaviti forenzično računovodstvo ter poklic forenzičnega računovodje,

- raziskati področje računovodskih in finančnih goljufij,
- preučiti, kako se preiskovanja lotijo finančni računovodje,
- preučiti kako se preiskovanja lotijo v policiji (kriminalistični oddelek),
- analizirati in preučiti, kjer so možnosti izboljšave na tem področju v Sloveniji.

Med pisanjem magistrskega dela bi radi odgovorili na naslednji **raziskovalni vprašanji**:

1. Kakšna je razlika med preiskovanjem računovodsko/finančnih prevar s strani forenzičnega računovodje in s strani policije?
2. Kakšna je uspešnost forenzičnih računovodij v Sloveniji?

Pričajočo magistrsko delo je razdeljeno na teoretični in empirični oziroma raziskovalni del. Prvi prvem - teoretičnem delu bomo uporabili metodo iskanja sekundarnih virov, ki spada pod namizno raziskovanje. Pri tem delu bomo pregledovali in analizirali obstoječe, že zbrane podatke iz različnih knjig, znanstvenih prispevkov, časopisnih člankov, zakonov itn. Pri sami analizi sekundarnih virov bomo tako podali že znana in raziskana dejstva o raziskovani problematiki ter povzeli že obstoječa dejstva ter teorije avtorjev, ki so se lotili tematike že v preteklosti. Teoretični del magistrskega dela bo razdeljen na tri ključna poglavja, katera bodo razdeljena na podpoglavja, za večjo preglednost in lažjo berljivost. Začeli bomo s samo gospodarsko kriminaliteto, katera predstavlja nekakšen »razlog« za sam razvoj forenzičnega računovodstva. Sledila bo predstavitev kaznivih dejanj, ki se pojavljajo znotraj gospodarstva. Natančneje, predstavili bomo računovodske ter finančne prevare. Tretje poglavje pa bo predstavljalo forenzično računovodstvo, kjer bo za začetek opredeljeno forenzično računovodstvo, predstavljeno kdo je lahko forenzični računovodja, kako imamo slednje urejeno v Sloveniji ter katere tehnike preprečevanja goljufij poznamo, ki jih forenzični računovodje uporabljajo.

Pri empiričnem delu magistrskega dela bomo uporabili metodo zbiranja primarnih virov, in sicer intervju. Slednjega bomo izvedli s tremi različnimi osebami, katere so vse tri povezane bodisi s forenzičnim računovodstvom ali pa z gospodarsko kriminaliteto. Namen intervjujev je pridobiti mnenja od različnih oseb, ki so povezane z obravnavano tematiko ter pridobiti odgovore na raziskovalni vprašanji.

Na koncu bomo s pomočjo preučene literature ter izvedenega raziskovalnega dela odgovorili na temeljni raziskovalni vprašanji magistrskega dela.

1 GOSPODARSKA KRIMINALITETA

Gospodarska kriminaliteta je interdisciplinarna veda, katera je prepletena s posameznimi vedami, kot so pravo, sociologija, kriminologija, ekonomija itn.. Prav zaradi tega je slednjo zelo težko opredeliti. Ali posamezno ravnanje sodi med kazniva dejanja s področja gospodarskega kriminala določajo organi pregona (Križaj & Zobavnik, 2019). V

nadaljevanju bomo nekaj več napisali o sami opredelitvi, vrstah ter zakonski ureditvi gospodarske kriminalitete v Sloveniji.

1.1 Opredelitev gospodarskega kriminala

S preučevanjem gospodarske kriminalitete se ukvarjajo različne znanosti, med katerimi so: sociologija, kriminologija, kriminalistika ter kazensko pravo. Vsaka od navedenih znanosti preučuje problem s svojega vidika (Selinšek, 2006).

Pri navedeni tematiki se s problemi začnemo soočati že na samem začetku, pri opredelitvi pojma, saj ne obstaja vseobsegajoča in točno določena definicija gospodarske kriminalitete. To je posledica kompleksnosti znanosti, ki ga ni mogoče opisati na kratko. Prav tako je problem, ker se z napredkom pojavljajo nove oblike gospodarskega kriminala (Selinšek, 2006).

Posledično je ena od splošnih definicij gospodarskega kriminala naslednja (Pečar, 1973): »Gospodarska kriminaliteta je moralno-etično, poklicno deviantno in kriminalno vedenje posameznikov iz določenih, navadno višjih plasti družbe, ki v razgibanem in družbeno-gospodarskem življenju opravljajo dejanja, ki pogosto pomenijo zvižčno in protipravno prilaščanje raznih dobrin in vrednosti. Le-te si pridobivajo bodisi zase bodisi za ožje skupine, tako da se posamezno ali v skupinah na različne načine lotevajo izigravanja, obhajanja in kršenja pravil vedenja in ravnanja.«

Storilci kaznivih dejanj gospodarske kriminalitete imajo drugačen motiv, posledično so tudi drugačni vzroki, ki so v veliki meri sistemske narave. Med slednje lahko štejemo spremenjene družbene vrednote, potrošništvo, odtujenost med ljudmi, pomanjkanje urejenosti gospodarske in kazenske zakonodaje ter slabo učinkovitost kazenskega pregona in izvrševanja sankcij za gospodarska kazniva dejanja (Selinšek, 2006).

Po Selinšku (2006) ključni vzrok za pojavljanje gospodarskega kriminala predstavlja sistem tržnega gospodarstva, pri katerem je ključni motiv možnost ustvarjanja dobička.

V Sloveniji gospodarsko kriminaliteto delimo na (Lamberger, 2009):

- kriminaliteto javnega sektorja,
- korupcijo,
- korporacijsko kriminaliteto,
- poslovno kriminaliteto in
- finančno kriminaliteto.

1.2 Vrste gospodarskega kriminala

1.2.1 Kriminaliteta javnega sektorja

V kriminaliteto javnega sektorja štejemo dejanja, ki jih izvršujejo in odkrivajo v javnem sektorju. V slednjega spadajo državni in občinski organi, državna in občinska uprava, javni zavodi in agencije, javni skladi, uporabniki proračuna, Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije, Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije, javni gospodarski zavodi ter javna podjetja in druge pravne osebe, kjer imajo država ali občina odločujoč vpliv (Lamberger, 2009).

V nadaljevanju so naštetja najpogostejša kazniva dejanja gospodarske kriminalitete v javnem sektorju, ki so opredeljena v Kazenskem zakoniku Republike Slovenije, v poglavju zoper uradno dolžnost, javna pooblastila in javna sredstva Kazenski zakonik (KZ-1), Ur. l. RS, št. 23/2020, 91/2020:

- 257. člen: zloraba uradnega položaja ali uradnih pravic,
- 257.a člen: oškodovanje javnih sredstev,
- 258. člen: nevestno delo v službi,
- 259. člen: ponareditev ali uničenje uradne listine, knjige, spisa ali arhivskega gradiva,
- 260. člen: izdaja tajnih podatkov,
- 261. člen: jemanje podkupnine,
- 262. člen: dajanje podkupnine,
- 263. člen: sprejemanje koristi za nezakonito posredovanje in
- 264. člen: dajanje daril za nezakonito posredovanje.

1.2.2 Korupcija

Po Dobovšku (2008), predstavlja korupcija problem po vsem svetu, predvsem v državah, kjer so demokratični sistem in tržno gospodarstvo šele v razvoju. Korupcija se največkrat pojavlja s podkupovanjem, dajanjem raznih daril z določenim namenom ter z opustitvijo uradnih dejanj. Prav tako se pojavlja problem nepotizma pri selekciji in izbiri kandidatov za prosto delovno mesto. Storilci koruptivnih dejanj so lahko državni uslužbenci, gospodarstveniki, politiki, člani organiziranih kriminalnih dejavnosti.

V Sloveniji se korupcija pojavlja v (Lamberger, 2009):

- državnih organih,
- organizacijah z javnimi pooblastili,
- pri pridobivanju in podeljevanju javnih investicijskih del, nakupov, koncesij, finančnih subvencij in kreditov in
- na področju nezakonitega posredovanja.

1.2.3 Korporacijska kriminaliteta

Korporacija je večja kapitalska gospodarska družba, ki jo po navadi vodijo in upravljajo organi z več osebami. Teorija civilnega prava loči (Selinšek, 2006):

1. korporacije javnega prava, kamor spadajo: država, okraji, občine, zbornice, študentska združenja, univerze, akademije, lovske in ribiške zveze, verske skupnosti ...);
2. korporacije zasebnega prava, kamor spadajo: društva, gospodarske družbe in zadruga.

Po Selinšku (2006) opredelimo pojem korporacijske kriminalitete kot organizacijski pojav, ki predstavlja nezakonita ravnanja, narejena v interesu gospodarske družbe, proti kateri se lahko uvedejo kazenske sankcije. Kazniva dejanja, za katera odgovarjajo pravne osebe, so naštetja v 25. členu Zakona o odgovornosti pravnih oseb za kazniva dejanja (ZOPOKD), Ur. l. RS št. 65/2008 & 57/2012, ki jih lahko razvrstimo v sedem skupin:

- kazniva dejanja, ki ogrožajo integriteto in napredek državnih institucij,
- goljufije v škodo države,
- kazniva dejanja usmerjena zoper gospodarske subjekte,
- kazniva dejanja usmerjena zoper potrošnike,
- kazniva dejanja usmerjena zoper delodajalce in
- kazniva dejanja, ki ogrožajo zdravje in varnost javnosti.

1.2.4 Poslovna kriminaliteta

V poslovno kriminaliteto štejemo pravne in fizične osebe, ki se z gospodarsko dejavnostjo ukvarjajo ter se pojavljajo kot storilci in oškodovanci. Kazniva dejanja, ki jih štejemo med poslovno kriminaliteto so kazniva dejanja v industriji, kazniva dejanja v kmetijstvu, kazniva dejanja v gostinstvu in turizmu, kazniva dejanja v gozdarstvu, kazniva dejanja v gradbeništvu, kazniva dejanja v vodnem gospodarstvu, kazniva dejanja zoper delovna razmerja in socialno varnost, kazniva dejanja v zvezi z lastninskim preoblikovanjem, kazniva dejanja zoper volilno pravico in volitve, kazniva dejanja zoper pravni promet, poslovne zlorabe oziroma goljufije ter utaja davkov in družbenih dajatev (Lamberger, 2009).

1.2.5 Finančna kriminaliteta

Med finančno kriminaliteto sodijo kriminalna dejanja, ki so na kateri koli način povezana z institucijami, ki se ukvarjajo s financami in sodijo v finančno kriminaliteto (Lamberger, 2009). Slednje je zelo težko opredeliti in definirati, saj je skupek različnih kriminalnih dejanj, katerim je skupno le oviranje finančnega poslovanja, ki je modus operandi kriminalnega dejanja (Dobovšek, Ažman & Slak, 2015).

Lahko rečemo, da za finančno kriminaliteto nimamo enotne definicije. Lahko pa trdimo, da je skupna značilnost finančne kriminalitete pridobivanje proti pravne premoženjske koristi (Selinšek, 2006).

Več o finančni kriminaliteti ter kaznivih dejanjih povezanih s slednjo bo opredeljeno v nadaljevanju magistrskega dela.

1.3 Zakonska ureditev gospodarskega kriminala v Sloveniji

Pooblaščenici za preiskovanje ter pregon gospodarskega kriminala, oziroma gospodarskih kaznivih dejanj so javni tožilci v sodelovanju s policijo. Temeljna dokumenta za sodelovanje policije in tožilstva v predkazenskem postopku sta Zakon o kazenskem postopku (ZKP), Ur. l. RS, št. 89/2020, 191/2020 & 200/2020 in Uredba o sodelovanju državnega tožilstva in policije pri odkrivanju in pregonu storilcev kaznivih dejanj, Ur. l. RS, št. 52/2004 & 83/2010 ter delovanju specializiranih in skupnih preiskovalnih skupin. Prav tako pa je postopek sodelovanja predstavljen v dokumentu Strokovno navodilo o sodelovanju policije in državnega tožilstva pri odkrivanju in pregonu storilcev kaznivih dejanj (Lamberger, 2019).

Hierarhično najvišji akt v državi je Ustava Republike Slovenije (URS), Ur.l. RS, št. 92/2021. V njej je v 28. členu zapisano, da ne sme biti nihče kaznovan, če z zakonom ni določeno, da je dejanje kaznivo in za dejanje ni predpisane kazni, še preden je bilo dejanje storjeno. Poleg omenjenega člena je za gospodarski kriminal pomemben 74. člen, v katerem je definiran temelj gospodarskega sistema in vrednote gospodarstva.

KZ-1 predstavlja ključni pravni vir v Republiki Sloveniji za seznanitev z gospodarskim kazenskim pravom. Razdeljen je na dva dela, kjer splošni del vsebuje trinajst poglavij: temeljne določbe, veljavnost KZ-1, splošne določbe o kaznivem dejanju, opozorilne sankcije, varnostne ukrepe, odvzem premoženjske koristi, pridobljene s kaznivim dejanjem, pravne posledice obsodbe, rehabilitacija, izbris obsodbe in pogoji za dajanje podatkov iz kazenske evidence, temeljne določbe o izvrševanju kazenskih sankcij, zastaranje in amnestija in pomilostitev. Posebni del vsebuje 22 poglavij med katerimi so naštet in opisana posamezna kazniva dejanja.

Druga zakonska podlaga, katero je potrebno omeniti je ZKP. Slednji je razdeljen na tri dele. V prvem delu so splošne določbe, v drugem delu je potek postopka, v tretjem delu so posebni postopki. V ZKP je zapisan stavek, da posameznik velja za nedolžnega, dokler njegova krivda ni ugotovljena s pravnomočno sodbo.

Naslednji zakon, ki je pri gospodarskem kriminalu pomemben je Zakon o preprečevanju pranja denarja in financiranja terorizma (ZPPDFT-1), Ur. l. RS, št. 2/2021. Zakon je stopil v veljavo precej pozno, leta 2016, in sicer kot posledica prenosa določb Direktive 2015/849/EU v slovenski pravni sistem. V zakonu so definirani ukrepi, pristojni organi in postopki za odkrivanje in preprečevanje pranja denarja ter financiranja terorizma.

Omenila bi še dva pomembna zakona za obravnavano tematiko. Eden je ZOPOKD, kateri določa odgovornost pravne osebe za kaznivo dejanje. Zadnji zakon, ki bi ga omenili je Zakon o integriteti in preprečevanju korupcije (ZIntPK), Ur. l. RS, št. 156/2020, v katerem so opisane metode za preprečevanje korupcije, izboljšanje integritete ter odpravljanje nasprotja interesov.

2 KAZNIVA DEJANJA V GOSPODARSTVU

Kazniva dejanja v gospodarstvu, predstavljajo tako v Sloveniji kot po celem svetu velik problem, saj jih je zelo težko odkriti, ko pa so enkrat odkrita je zelo težko dokazati, da gre za kaznivo dejanje ter obsoditi pravega storilca. Prav tako velik problem predstavlja tehnologija, saj se zelo hitro razvija in tako se pojavljajo tudi nove, še nepoznane oblike prevar.

Pri kaznivih dejanjih v gospodarstvu ne gre za nasilno dejanje, kot je to na primer pri kaznivem dejanju zoper življenje in telo ali še nekaterih drugih kaznivih dejanjih.

Storilci so v tem primeru velikokrat visoko stoječi ter visoko izšolani posamezniki.

V nadaljevanju poglavja bomo predstavili pojem kreativnega računovodstva, katere računovodske prevare poznamo, katere finančne prevare poznamo ter nekaj o davčnih utajah. Prav tako bomo v nadaljevanju predstavili preiskovanje kaznivih dejanj s strani forenzičnega računovodje ter s strani policije.

2.1 Računovodske prevare in kreativno računovodstvo

Pojem kreativnega računovodstva si posamezniki različno razlagajo, to pa je odvisno iz katere perspektive posameznik raziskuje omenjeno besedno zvezo (Amat, Blake & Dowds, 1999).

V knjigi Forenzično računovodstvo je kreativno računovodstvo opredeljeno kot del strategije posloводства z namenom priredbe poslovnega rezultata podjetja, da se tej ujemajo z napovedjo o njihovem poslovanju. Brez raznih prirejanj računovodskih podatkov bi lahko prišlo v različnih letih do različnih rezultatov. V enem letu bi lahko rezultati kazali zelo dobro poslovanje, v drugem pa zelo slabo. Takšnega nihanja pa si nihče ne želi, saj za investitorje in poslovne partnerje takšno podjetje ne zglada privlačno za vlaganje. Prek skritih rezerv ali rezervacij lahko z dodajanjem ali odvzemanjem posloводства prireja te rezultate sebi v prid (Koletnik & Kolar, 2008 str. 87).

Začetne zamisli o kreativnem računovodstvu je v svojem članku opisal prof. dr. Vinko Belak, ki pravi, da je bilo kreativno računovodstvo na začetku zastavljeno kot orodje, ki bi omogočalo dejanski prikaz finančne stanja ter poslovne uspešnosti podjetja, v katerem bi bil prikaz trenutne vrednosti sredstev, obveznosti, kapitala in njihova zgodovinska vrednost.

Razlog za uvedbo kreativnega računovodstva so predvsem zelo zahtevni ter nekateri nejasni računovodski standardi, ki so brez praktičnih pojasnil (Belak, 2008 str. 8).

Po pregledu več definicij kreativnega računovodstva, lahko rečemo, da je kreativno računovodstvo prirejanje finančnih podatkov, z namenom prikazati lepšo (ne resnično) sliko poslovanja podjetja. Ponarejanja podatkov se poslužujejo na tri različne načine (Koletnik & Kolar, 2008, str. 155):

- zlorablajo pravne predpise, ki se na videz spoštujejo, znotraj predpisov pa se iščejo stranpoti. Z manipuliranjem se tako ustvarijo drugačne vrednosti sredstev, stroškov in odhodkov.
- Manipulirajo v računovodskem razkazovanju in prekrijejo dejansko sliko o sredstvih, njihovih virih in poslovnem izidu.
- Neposredno ponarejajo podatke v računovodskih izkazih z manipulacijo bančnih podatkov.

Poslovodstvo to počne zaradi investitorjev, potencialnih investitorjev ter kupcev, saj dobra slika podjetja pritegne njihovo pozornost, na drugi slaba slika pa odbija. Kreativno računovodstvo v večini uporabljajo visoko izobraženi zaposleni, ki imajo že več letne izkušnje v računovodstvu oziroma financah (Koletnik & Kolar, 2008).

Po Koletniku in Kolarju (2008, str. 88) so razlogi za uporabo kreativnega računovodstva:

- spodbujanje naložb v podjetju,
- prikazovanje visokih zaslužkov na delnico,
- lažje pridobivanje novih virov financiranja ali pridobivanje virov pod boljšimi in cenejšimi pogoji,
- doseganje ugodnejše vrednosti in cene pri prevzemanju ali združevanju podjetij,
- lažje doseganje sporazumov in boljših pogajalskih pozicij pri dogovarjanju o povezavah ter pri skupnih podvigih,
- doseganje postavljenih ciljev podjetij in
- pridobitve poslov, ki so povezani z ugodno sliko o premoženjsko-finančnem položaju podjetja.

Belak (2008, str. 10) navaja naslednje razloge, kot najpogostejše za uporabo kreativnega računovodstva:

- izkoriščanje fleksibilnosti znotraj računovodskih urejevalnih okvirov za ustvarjanje »resnične in poštene« slike o subjektu, zavezanem poročanju,
- izkoriščanje fleksibilnosti znotraj računovodskih urejevalnih okvirov za ustvarjanje slike, ki ustreza subjektu, zavezanemu poročanju,

- izkoriščanje fleksibilnosti znotraj, a pogosto na meji računovodskih urejevalnih okvirov za ustvarjanje čim prikladnejše slike o subjektu, zavezanemu poročanju in
- prekoračitev urejevalnih računovodskih okvirov za ustvarjanje lažne slike o subjektu, zavezanemu poročanju.

Tehnik kreativnega računovodstva je toliko, kolikor premore naša domišljija, iznajdljivost in fleksibilnost v računovodskih izkazih. V nadaljevanju bomo predstavili najpogostejše tehnike, ki jih je v svojem delu predstavil Otoničar (2005, str. 11–15).

1. Preoblikovanje računovodskih izkazov - izkazi se preoblikujejo glede na položaj, ki ga podjetje želi prikazati. Lahko tudi zmanjšajo preglednost in omejijo informacije na način, da strnjeno prikažejo postavke v bilanci stanja.
2. Ustvarjanje tihih rezerv in izgub - morajo biti predstavljene v poslovnem poročilu ali dodatku k bilancam, niso pa direktno vidne iz bilance stanja. V praksi so tihe rezerve zelo različno obravnavane.
3. Poliranje oken - prirejanje bilance stanja in poslovnega izida na način, da pokaže stanje, ki ga podjetje želi prikazati. Tukaj pride v poštev kreativnost in na ta način prerazporejanje prihodkov in odhodkov, bruto in neto postavk in drugih prirejanj.
4. Glajenje prihodkov - da bi se pokazala navidezna stabilnost podjetja se poslužujejo prerazdeljevanja, zadrževanja in skrivanja dobička.
5. Zunaj bilančno financiranje - gre za zakrivanje obveznosti podjetja, saj zunaj bilančno financiranje ne vpliva neposredno na bilanco stanja in izkaz poslovnega izida.

Koletnik in Kolar (2008, str. 50) sta prevaro definirala kot namensko dejanje, storjeno za pridobitev nezakonitih oziroma neupravičenih koristi. Na eni strani poznamo prevaro poslovodstva ter prevaro zaposlenega.

V preteklosti so mnoge računovodske prevare pripeljale k recesiji, posledično pa izgubljenim zalogam bogastva. Prav tako so le-te pripomogle k nezaupanju javnosti v računovodje, revizorje, finančnike ipd. Pri računovodstvu in financah je z vidika poštenega poročanja nujno potrebna profesionalnost in strokovnost (Bradley, MacGregor, Marcum & Stuebs, 2017).

V nadaljevanju bomo na kratko predstavili 7 največjih skupin možnih prevar, ki jih je opisal profesor na Ameriški fakulteti Howard Schilit in jih najdemo v računovodskih izkazih v podjetjih. Te skupine možnih prevar so: predčasno prikazovanje prihodkov, prikazovanje lažnih podatkov, povečanje prihodkov iz enkratnih virov, odlaganje trenutnih odhodkov na preteklo ali poznejše obdobje, nepravilno zapisane ali prikrite obveznosti, odlaganje trenutnih prihodkov na poznejše obdobje in odlaganje bodočih odhodkov na tekoče obdobje (Schilit, 2002).

2.1.1 Predčasno prikazovanje prihodkov

Predčasno prikazovanje prihodkov je najpogostejša finančna prevara. Korist, ki jo pridobijo podjetja s predčasnim prikazovanjem prihodkov, je zavajanje delničarjev, javnih institucij ter bank, saj prikazujejo napačno finančno sliko podjetja. Meja med legalnim poročanjem ter napačnim predstavljanjem finančnih podatkov zelo tanka, saj je upravljanje s prihodki popolnoma legalno početje, če pri poročanju finančnega stanja v podjetju uporabljamo pravilne in nespremenjene podatke (Kresnik, 2010).

Po Schilitu (2002), predčasno prikazovanje prihodkov podjetja prikazujejo na šest različnih načinov:

- evidentiranje prihodkov, kljub temu, da terminske pogodbe še niso bile realizirane,
- evidentiranje prihodkov pred odpremo oziroma pred dokončnim strinjanjem kupca,
- evidentiranje prihodkov, kljub temu da kupec ni zavezan k plačilu,
- prodaja odvisni družbi,
- darilo velike vrednosti, ki ga kupec prejme kot protiuslugo in
- napihovanje prihodkov.

V Slovenskih računovodskih standardih (v nadaljevanju SRS) je opredeljeno, da bi podjetje moralo prihodke beležiti v trenutku, ko so njihove obveznosti izpolnjene. V primeru, da podjetje dobi avans (predplačilo) za določeno delo, tega ne smejo prikazati kot prihodek, ampak kot obveznost, ker njihove obveznosti še niso izpolnjene. Prihodke lahko podjetje evidentira pred opravljeno storitvijo zgolj v primeru, ko se storitev opravlja v več obračunskih obdobjih. Takrat se prihodki priznavajo sorazmerno glede na dinamiko dokončanja storitev. Tako je več možnosti za manipulacije pri podjetjih (SRS 15, 2016).

Pri drugem načinu prikazovanja predčasnih prihodkov podjetja prikažejo povečanje prihodkov, kljub temu da blago še ni bilo plačano in da obstaja tveganje, da bodo produkti vrnjeni, saj se kupec ni dokončno strinjal z nakupom. To se največkrat dogaja na koncu leta, saj podjetja takrat želijo prikazati finančno najboljšo sliko podjetja (SRS 15, 2016).

Med evidentiranje prihodkov, kljub temu da kupec ni zavezan k plačilu je v SRS opredeljeno kot posojanje denarja podjetju, to podjetje pa je potencialni kupec. V tem primeru podjetje z denarjem, ki mu ga je drugo podjetje posodilo, kupuje njihove izdelke. Na ta način podjetja evidentirajo prihodke, kljub temu da je kupec proizvod kupil s prodajalčevim posojenim denarjem. Na ta način si podjetja povečajo možnost pridobiti investitorjev ter bančnih posojil (SRS 15, 2016).

Pri prodaji odvisni družbi, gre za ustvarjanje umetnega pretoka sredstev iz ene v drugo družbo in na ta način povečanje prihodkov (Kresnik, 2010).

V primeru, ko gre za darilo velike vrednosti, ki ga kupec dobi kot protiuslugo, je najbolj sporno to, da se stranke brez prejetega darila velike vrednosti ne bi odločile za nakup izdelka.

V takšnem primeru to »veliko darilo« predstavlja vrsto podkupnine. Do napihovanja prihodkov pa pride, kadar so vpleteni posredniki, saj ti vzamejo za svoje delo provizijo, v računovodskih izkazih pa tega prikažejo kot prihodek polne vrednosti izdelka/storitve, ne pa provizije (Kresnik, 2010).

2.1.2 Prikazovanje lažnih podatkov

Podjetja uporabljajo pet različnih tehnik, za prikazovanje lažnih podatkov v računovodskih izkazih (Schilit, 2002):

- beleženje prodaje ob pomanjkanju ekonomske podlage je zelo moderna metoda prevar v računovodstvu. Pri tej metodi gre za to, da je evidentiran prihodek od prodaje, katerega kupec ni obvezan poravnati. Prodajalec in kupec podpišeta pogodbo o prodaji izdelka ter poleg tega podpišeta še dodatno pogodbo ali aneks, ki preoblikuje pogodbo ter nakupne pogoje. Z dodatnimi pogodbami ali aneksi se prevara lahko zakrije pred revizijo.
- S posojili pridobljena gotovina beležena kot prihodek je goljufija, kjer gre za zavajajoče zabeležen pritok denarja. Denar pridobljen s posojili podjetje zabeleži kot prihodek, namesto kot dolgoročna ali kratkoročna posojila.
- Beleženje dohodka iz investicij kot prihodek, podjetja izkoriščajo in beležijo prihodke prodaje, kljub temu, da se prihodki nanašajo na naložbe v podjetju. Po SRS se dobiček, pridobljen od prodaje sredstev ali drugih investicij beleži kot čisti dobiček in se ga ne sme uvrstiti med prihodke. V primeru, da se naložba zabeleži kot prihodek, se prihodki od prodaje povečajo, to pa ne prikazuje realnega denarnega toka, ker na to povečanje prihodka vpliva naložba in ne povečanje prodaje.
- Beleženje rabatov, vezanih na bodoče dogovorjene nakupe kot prihodek. Ko podjetje pripravlja računovodske izkaze dajejo tudi oceno o prihodnjih rabatih, ki naj bi jih pridobili od svojih dobaviteljev. Goljufija nastane, ko podjetja te rabate predhodno vračunajo kot prihodek, saj to vpliva na prihodke tekočega obračunskega leta oziroma obdobja.
- Sprostitev prihodka, ki je neupravičeno zadržan pred pripojitvijo. Ta metoda je aktualna ob združitvah dveh podjetij, da bi prikazali na ta način boljši poslovni izid. Podjetja beleženje prihodka zadržijo, dokler ni združenje zaključeno. Takrat pripoznajo pretekle prihodke kot sedanje, da bi bila finančna slika novonastalega podjetja boljša.

2.1.3 Povečanje prihodkov iz enkratnih virov

Kadar podjetja poleg običajnih virov prihodkov uporabljajo še izredna ali enkratna finančna sredstva, lahko govorimo o povečanju prihodkov iz enkratnih oziroma izrednih virov. Tak način povečanja prihodkov prikazujejo neresnična in popačena finančna poročila, kjer podjetje deluje kot uspešno in dobro stoječe, v resnici pa temu ni tako. To predstavlja veliko škodo

investitorjem in posojilodajalcem, saj v finančnih poročilih ne vidijo resnične slike podjetja (Schilit, 2002).

Schilit (2002) je opredelil tri načine, s katerimi lahko podjetja povečajo prihodke na podlagi enkratnih dogodkov:

- povečanje dobička s prodajo precenjenega premoženja,
- prikazovanje prihodkov od prodaje osnovnih sredstev kot rezultat znižanja operativnih sredstev in
- prikrivanje sprememb v strukturi prihodkov.

Pri omenjeni računovodski goljufiji, je Schilit (2002) podal tudi en primer iz preteklosti podjetja Charter Company, ki so leta 1983 prikazali poslovanje podjetja z velikim dobičkom, ne dolgo za tem pa so šli v stečaj, saj je bila večina prihodkov enkratnih oziroma izrednih. Če bi upoštevali omenjeno dejstvo, bi opazili, da je podjetje poslovalo z veliko izgubo in ne več s prej omenjenim ogromnim dobičkom.

2.1.4 Odlaganje trenutnih odhodkov na preteklo ali poznejše obdobje

Pri metodi odlaganja trenutnih odhodkov na preteklo ali poznejše obdobje podjetja uporabljajo prenašanje odhodkov v poznejše ali preteklo obdobje, s čimer kršijo pravilo, ki govori o tem, da je treba prihodke in odhodke pripoznati v obdobju, na katero se nanašajo. Razlog za tovrstno goljufijo je prav tako kot pri nekaterih že prej omenjenih, prikaz boljše finančne slike podjetja pred potencialnimi delničarji in posojilodajalci. Tudi tukaj lahko omenimo nekatere izmed tehnik, ki se jih podjetja uporabljajo (Schilit, 2002):

- kapitalizacija običajnih obratovalnih stroškov, predvsem v primerih, ko so bili ti nedavno spremenjeni iz odhodkov,
- sprememba računovodske strategije in prenos tekočih odhodkov v predhodno obračunsko obdobje,
- prepočasna amortizacija stroškov,
- neizvajanje delnega ali popolnega odpisa amortiziranih sredstev in
- zniževanje vrednosti sredstev z oblikovanjem rezerv.

2.1.5 Nepravilno zapisane ali prikrite obveznosti

Pri goljufiji nepravilno zapisanih ali prikritih obveznostih se podjetja poslužujejo različnih tehnik, ki so (Schilit, 2002):

- napačno beleženje stroškov in povezanih obveznosti,
- zmanjševanje obveznosti s spremembo računovodskih predpostavk,
- sprostitev vprašljivih rezerv v dohodek,

- ustvarjanje lažnih rabatov in
- beleženje prihodkov ob prejemu gotovine kljub obstoječim bodočim obveznostim.

Podjetja tudi te tehnike uporabljajo z namenom izboljšanja finančne slike podjetja, se pravi nekoliko olepšati bilanco stanja in izkaz poslovnega izida. Ker se želijo določenim obveznostnim, katere so pogojene s finančno sliko iz izkazov izogniti, nekaterih poslovnih dogodkov ne zabeležijo ali jih neustrezno zmanjšujejo (Schilit, 2002).

2.1.6 Odlaganje trenutnih prihodkov na poznejše obdobje

Prihodke je potrebno evidentirati v tistem obdobju, v katerem so tudi nastali. Tukaj se podjetja poslužujejo prikazovanja prihodkov v naslednjem obračunskem obdobju ter tako na videz zmanjšajo prihodke v tekočem poslovnem letu. Tega se poslužujejo, saj predvidevajo v naslednjem poslovnem letu poslovati z izgubo (Novak, 1998).

Schilit (2002) navaja dve tehniki, kateri se uporabljata z namenom storitve računovodske goljufije in v ne dovoljene namene:

- ustvarjanje rezerv in preoblikovanje le-teh v prihodke v kasnejšem obdobju - to tehniko uporabljajo podjetja, da v dobrem poslovnem letu ustvarijo rezerve za prihodnje obdobje, ko pričakujejo manjšo poslovno uspešnost podjetja. Na ta način dosegajo navidezno stabilnost podjetja, kar naredi lažen vtis na investitorje in posojilodajalce, kateri se v primeru, da rezerv zmanjka in se pokaže dejanska finančna slika podjetja, počutijo prevarane in izigrane.
- Zadrževanje prihodkov pred koncem pripojitve - to metodo uporabljajo podjetja ob združitvah na način, da podjetje pred združitvijo ne prikaže prihodkov v svoji bilanci, ampak to naredi po združitvi in jih na ta način prenese na prevzemno podjetje in tako izboljša finančno stanje novo nastalega podjetja.

2.1.7 Odlaganje bodočih odhodkov na tekoče obdobje

Prezare odlaganja bodočih odhodkov na tekoče obdobje podjetja uporabljajo s pomočjo računovodskih izkazov, z namenom, da bi popravili izkaz podjetja v naslednjem poslovnem obdobju. Metodo zelo rado uporabljajo podjetja ob menjavi vodstva, saj se od njih ne malokrat pričakujejo dobri poslovni rezultati. Tudi s to goljufijo skušajo izigrati posojilodajalce in investitorje (Schilit, 2002).

Schilit (2002) je navedel tri tehnike, ki so:

- nepravilno prikazovanje oziroma napihovanje zneska izrednih odhodkov,
- nepravilen odpis stroškov, povezanih z razvojem po prevzetju podjetja in
- premik preudarno nastalih stroškov v tekoče obdobje.

2.2 Finančne prevare

Finančne prevare so ene izmed kaznivih dejanj v gospodarstvu. Slednje veljajo za nenasilno vrsto kriminalitete, pri katerih storilci ne uporabljajo klasičnega nasilja, ampak pripomočke, kot so telefon, pismo, publikacijo, privlačno brošuro, naložbeno priložnost, razne storitve, e-poštna sporočila itn. (Bitenc, 2016, str. 307). Dobovšek je opredelil finančno kriminaliteto kot raznovrstna kazniva dejanja, ki jim je skupno, da ovirajo finančno poslovanje. Finančne prevare predstavljajo nekoliko ožji pojem kot finančna kriminaliteta (Dobovšek 2015, str. 3).

Glavni cilj storilcev kaznivih dejanj povezanih s financami je pridobitev čim večje količine sredstev iz nezakonitih virov (Bhusal, 2009, str. 12).

Na spletni strani Združenja preizkušenih preiskovalcev prevar (angl. Association of Certified Fraud Examiners, v nadaljevanju ACFE) za opredelitev vrst finančnih prevar uporabljajo drevo prevar. Drevo prevar predstavlja zasnovo za kategorizacijo prevar, ki so jo razvili v Združenju preizkušenih preiskovalcev prevar. Drevo vsebuje tri glavne veje, in sicer (ACFE Slovenija – Združenje preizkušenih preiskovalcev prevar, brez datuma):

- korupcijo,
- neupravičena pridobitev ali uporaba sredstev in
- prevarantsko (računovodsko) poročanje.

V tem poglavju nas zanima druga veja prej omenjenega drevesa, in sicer neupravičena pridobitev in uporaba sredstev. Slednjo se po ACFE deli na tri podskupine. V nadaljevanju bomo predstavili dve od njih (ACFE Slovenija – Združenje preizkušenih preiskovalcev prevar, brez datuma):

- z gotovino – denarjem povezane sheme - tukaj se šteje direktna kraja gotovine iz blagajne, kraja prejetega denarja, ki je bil že evidentiran v poslovne knjige organizacije ter kraja denarja pred beleženjem v poslovne knjige. Pred knjiženjem na področju prodaje si lahko denar prilastijo preko ne knjižene ali podcenjene prodaje. Pri terjatvah pa so pri kraji pred knjiženjem razširjene lažne zasnove odpisov terjatev, zapiranja ene terjatve s plačilom druge terjatve (»lapping« sheme) in neusklajene ali neizravnane terjatve. Kraja denarnih sredstev pred knjiženjem v poslovne knjige je možna tudi preko povračil.
- Goljufiva izplačila - pri katerih se pojavljajo različne sheme, ki so povezane z nakupi (osebni nakupi s sredstvi podjetja), sheme povezane s plačami (neobstoječi zaposleni, ponarejene plače), sheme povezane s povračili stroškov (neustrezno opredeljeni stroški, napihnjeni stroški, večkratna povračila stroškov), prevare s čeki (tega finančnega sredstva se v Sloveniji ne uporablja več, zato so tudi takšne prevare zelo redke) in blagajniška izplačila (stornirana prodaja, lažna nadomestila ali vračila).

Bergant (2009) je v svojem delu opredelil prevare, ki so prav za prav sestavljene iz več prevar skupaj, saj so le-te zelo pogoste pri goljufivem finančnem poročanju. V nadaljevanju bodo našteje in opredeljene najbolj pogoste sestavljene prevare.

2.2.1 Kraja poslovnih skrivnosti

Področje kraje poslovnih skrivnosti v Sloveniji ureja Zakon o poslovni skrivnosti (ZPosS), Ur.l. RS, št. 22/2019, ki je bil sprejet leta 2019. V ZPosS je pojem poslovne skrivnosti opredeljen v 2. členu, kjer je zapisano da, »poslovna skrivnost zajema nerazkrito strokovno znanje, izkušnje in poslovne informacije, ki izpolnjuje naslednje zahteve:

- je skrivnost, ki ni splošno znana ali lahko dosegljiva osebam v krogih, ki se običajno ukvarjajo s to vrsto informacij;
- ima tržno vrednost;
- imetnik poslovne skrivnosti je v danih okoliščinah razumno ukrepal, da jo ohrani kot skrivnost.

Značilnost predmeta poslovne skrivnosti je, da je ta znan le ožjemu krogu ljudi. Če je podatek javno dostopen ali znan širšemu krogu ljudi, to ne more predstavljati poslovne skrivnosti (Komac & Turk 2018). V podjetjih se poslovno skrivnost opredeli s pisnim sklepom, s katerim se določi, kaj vse se šteje kot poslovna skrivnost ter da so s tem podatkom obveščeni družbeniki, delavci, člani organov družbe itn. (Matej, 2013).

Če povzamemo, gre pri kraji poslovnih skrivnosti za prisvajanje poslovnih skrivnosti brez soglasja lastnika. Po Bergantu (2009) so v tej prevari lahko združene naslednje prevare: izdaja poslovnih skrivnosti, zloraba poslovne skrivnosti, korupcija itn.

2.2.2 Kraja intelektualne lastnine

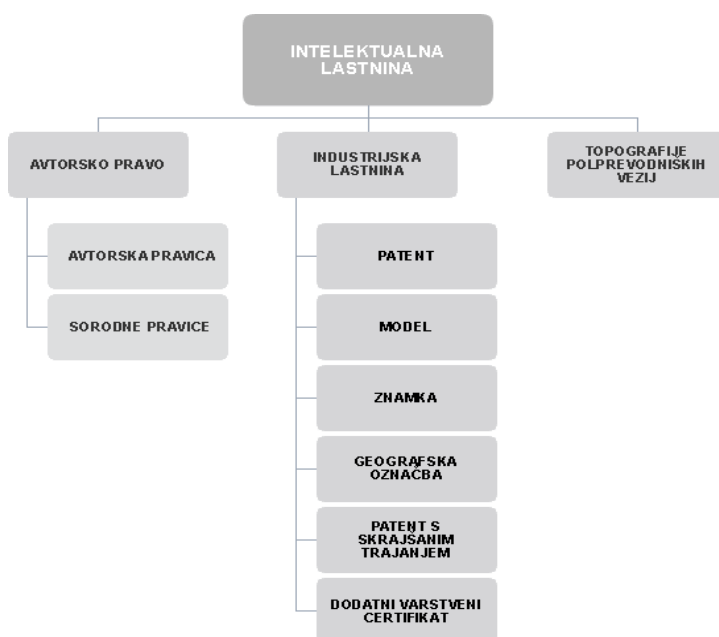
Pretnar (2002, str. 23) je v svojem delu opredelil intelektualno lastnino kot: »področje prava, ki obravnava razpoložljivost, obseg, pridobitev, uveljavljanje in preprečevanje zlorab zasebnih, pravno opredeljenih pravic na določenih oblikah intelektualnih stvaritev s področja industrije, znanosti, književnosti in umetnosti ter na določenih oblikah podjetniških identifikatorjev, z namenom določitve pravil za njihovo gospodarsko izkoriščanje na trgu v konkurenčnem okolju«. Če povzamemo zgoraj omenjeno opredelitev, lahko vidimo, da pojem intelektualna lastnina povezuje več področij, in sicer pravno, ekonomsko in menedžersko.

Intelektualno lastnino lahko po definiciji Konvencije o ustanovitvi Svetovne organizacije za intelektualno lastnino delimo na tri kategorije, ki jih prikazuje slika 1 (Urad Republike Slovenije za intelektualno lastnino, brez datuma).

Iz slike 1 je razvidna delitev na tri kategorije, in sicer: avtorsko pravo, industrijsko lastnino ter topografije polprevodnih vezij.

V Sloveniji urejajo področje intelektualne lastnine trije osnovni zakoni: Zakon o industrijski lastnini (ZIL-1), Ur. l. RS, št. 100/2013 & 23/2020, v katerem so opredeljena temeljna načela, patent, model, znamka, geografska označba ter druga poglavja, Zakon o varstvu topografije polprevodniških vezij (ZVTTPPV), Ur. l. RS, št. 81/2006, sprejet leta 1995 ter Zakon o kolektivnem upravljanju avtorske in sorodnih pravicah (ZKUASP), Ur. l. RS, št. 63/2016.

Slika 1: Delitev intelektualne lastnine

Vir: Urad Republike Slovenije za intelektualno lastnino (brez datuma).

2.2.3 Pranje denarja

Dobovšek (1997, str. 54) je opredelil pranje denarja kot pretvorbo nezakonito pridobljenega denarja v zakonito pridobljen denar oziroma prihodek.

Ključni namen kaznivega dejanja pranja denarja je, da se denarna sredstva skrijejo pred organi pregona, javnostjo, kreditorji, konkurenco in poslovnimi partnerji. Da bi kriminalne dejavnosti in kriminalne združbe obstale predstavlja kaznivo dejanje pranja denarja pogoj. Prav tako obstaja ločnica med organizatorji in izvrševalci pranja denarja. To kasneje privede do težav, saj je organizatorjem zelo težko dokazati vpletenost v kaznivo dejanje, posledično jih je tudi težko obsoditi in tako problem celovito rešiti (Režek, 2003, str. 150).

Izvor denarja, pridobljenega s tako imenovanim pranjem, ali umazanega denarja, je povezano s kriminalnimi dejavnostmi, kot so (Režek, 2003, str. 152):

- največji delež predstavljajo kazniva dejanja, povezana s trgovino z mamili,
- sledi trgovina z orožjem,
- poslovne in davčne goljufije, pri katerih je treba prikriti izvor nelegalno pridobljenih koristi,
- s pranjem denarja se ukvarjajo tudi velike multinacionalne družbe, z namenom, da prikrijejo sredstva za razna podkupovanja,
- prav tako se s pranjem denarja srečujejo pri nenamenskih bančnih posojilih ali neupravičenem odtujevanju sredstev za osebne koristi.

Lamberger (2001, str. 67) je pranje denarja razdelil v tri faze, kjer je možno, da vsaka faza poteka posamično, lahko pa tudi vse faze potekajo istočasno. Prvo fazo predstavlja prenos denarja, kjer se ilegalna denarna sredstva spreminjajo v negotovinske finančne oblike in nepremičnine. Drugo fazo predstavlja legalizacija denarja, ki poteka v tujih družbah, korporacijah, finančnih institucijah itn. To poteka preko mnogih finančnih transakcij, z namenom zakrivanja sledi. Prav tako pa se na ta način težje identificira lastnika. Zadnja, tretja faza je integracija, kjer po prvih dveh fazah sledi vlaganje v legalne posle. Če je denar bil opran v tujini se ga v tej fazi integrira nazaj v matično državo, največkrat prek tujih bank, tujih družb in tujih korporacij.

2.2.4 Kraja identitete

Kraja identitete je v slovenskem pravnem redu opredeljena v KZ-1 v 143. členu, ki pravi:

- (1) Kdor brez podlage v zakonu ali v osebni privolitvi posameznika, na katerega se osebni podatki nanašajo, osebne podatke, ki se obdelujejo na podlagi zakona ali osebne privolitve posameznika, posreduje v javno objavo ali jih javno objavi, se kaznuje z denarno kaznijo ali zaporom do enega leta.
- (2) Enako se kaznuje, kdor vdre ali nepooblaščno vstopi v računalniško vodeno zbirko podatkov z namenom, da bi sebi ali komu drugemu pridobil kakšen osebni podatek.
- (3) Kdor na svetovnem medmrežju ali drugače javno objavi ali omogoči drugemu objavo osebnih podatkov žrtev kaznivih dejanj, žrtev kršitev pravic ali svoboščin, zaščiteneh prič, ki se nahajajo v sodnih spisih sodnih postopkov, kjer po zakonu ali po odločitvi sodišča ni dovoljena prisotnost javnosti ali identifikacija žrtev ali zaščiteneh prič ter osebnih zapisov o njih v zvezi s sodnim postopkom, na podlagi katerih se te osebe lahko določi ali do določljive, se kaznuje z zaporom do treh let.
- (4) Kdor prevzame identiteto druge osebe ali z obdelavo njenih osebnih podatkov izkorišča njene pravice, si na njen račun pridobiva premoženjsko ali nepremoženjsko korist ali prizadene njeno osebno dostojanstvo, se kaznuje z zaporom od treh mesecev do treh let.

V zadnjih letih je zelo pogosta kraja osebnih podatkov prek spleta. Pri kraji identitete predstavlja poleg premoženjske škode velik problem vdor v osebnost žrtve (Informacijski pooblaščenec RS, brez datuma).

Kraja identitete predstavlja hud in nepovraten poseg v informacijsko zasebnost osebnih podatkov, kjer lahko to kaznivo dejanje pusti na žrtvah posledice, ki jih lahko primerjamo s posledicami nekaterih drugih kaznivih dejanj, ki se nanašajo na življenje, telo ali premoženje. Storilci lahko na različne načine pridobijo osebne podatke druge osebe ter se lažno začnejo izdajati za njo. Kraja identitete je vedno povezana z namenom, da storilec pridobi neko korist (Informacijski pooblaščenec RS, brez datuma).

Pri tem kaznivem dejanju imamo več vrst napadov, ki jih delimo na več načinov (Informacijski pooblaščenec RS, brez datuma):

- glede na osebo, ki napad izvaja,
- glede na to, ali so podatki ukradeni iz podatkovne zbirke ali med pretokom po omrežju,
- glede na motiv in
- glede na izbrano metodo.

2.2.5 Prezare v zvezi z vrednostnimi papirji

Znotraj prevar v zvezi z vrednostnimi papirji je zajetih več nezakonitih dejavnosti, v katerih so vključene prezare vlagateljev ali manipulacije finančnih trgov. Pri tej prevari govorimo o posredovanju napačnih podatkov s strani osebe, podjetja, borznega posrednika, investicijske družbe, investicijske banke itn. do vlagateljev, ki na podlagi teh podatkov sprejemajo odločitve. Storitci pri teh prevarah vlagateljem dajejo lažne informacije, zadržijo ključne, nudijo slabe nasvete itn. (Chen, 2020).

Bergant (2009) je opisal poleg zlorabe notranjih informacij še tri podvrste manipulacij na borzah.

Ena od podvrst je »polnjenje in praznjenje« ali s tujko »Pump & Dump«. Pri tej podvrsti skušajo dvigniti ceno delnice na način, da ceno postavljajo tisti, ki posedujejo velik delež v podjetju ali pa lastniki podjetja, ko pa delnica doseže določeno vrednost, jih prodajo. Žrtve v teh primerih predstavljajo manjši lastniki delnic, saj cene po prej omenjenih prodajah padejo. Ti padci cen pa so po navadi pod vrednost, po kateri so jih manjši vlagatelji kupili (Bergant, 2009).

Druga podvrsta je »razvrednotenje in nakup« ali s tujko »trash & cash«, kjer se dogaja goljufivo vplivanje na cene delnic (predvsem znižanje) ter njihov nakup ob nizki ceni (Bergant, 2009).

Tretja podvrsta pa predstavlja »prezare pri listinjenju« ali angl. »securitisation«, kjer so vpletene komplicirane in težko dokazljive goljufije (Bergant, 2009).

2.2.6 Združevanje in razdruževanje podjetij

Združevanje in razdruževanje podjetij predstavlja problem, saj pri veliko primerih raznih prevzemov, se ustvarijo priložnosti za skrivanje izgub, davčne utaje in še nekatere (Golden, Skalak & Clayton, 2006).

Da pride do združevanj podjetij imajo lastniki več razlogov. Eden o razlogov je vsekakor finančni razlog. To kaže, da podjetja imajo ob združitvah nižje stroške opravljanja finančne funkcije. Nižji stroški se kažejo tudi pri stroških denarnih transakcij. Kot pozitivne posledice pa se kažejo pri večji finančni sposobnosti za investiranja, razpršitvi finančnih tveganj, večji finančni moči, likvidnosti in stabilnosti podjetja (Mramor, 1994, str. 84). Do združitve lahko pride tudi zaradi same vrednosti delnice, katera je potem večja (Žnidaršič Kranjc, 1991, str. 40).

Med razlogi za združevanje podjetij imamo še tržni razlog in operativni razlog, ki pa jih tukaj ne bom dodatno opisala, saj ne predstavljajo bistvenega pomena pri obravnavani tematiki.

2.2.7 Ustanavljanje hčerinskih in sestrskih podjetij

Bergant (2009) je v svojem delu zapisal, da je razlog za ustanavljanje hčerinskih in sestrskih podjetij skrivanje izgub, davčne manipulacije, pranje denarja, napihovanje dobičkov in ustvarjanje umetnega pretakanja sredstev. Ključni namen je narediti celoto bolj nepregledno, znižati vsote prenosov sredstev in zmanjšati stopnjo dvomljivosti posameznih transakcij. Posledično temu pa navidezno zvišati prihodke, da bi na ta način zavedli bodoče vlagatelje.

2.3 Davčne utaje

Kaznivo dejanje davčne utaje je opredeljeno v KZ-1. Pojem je opredeljen v 249. členu, kjer je zapisano, da je davčna zatajitev:

- (1) Kdor z enim ali več ravnanji, zato da bi se sam ali kdo drug popolnoma ali deloma izognil plačilu davkov, prispevkov ali drugih predpisanih obveznosti fizičnih ali pravnih oseb ali neupravičeno dobil v celoti ali deloma vrnjen davek v Republiki Sloveniji ali drugih državah članicah Evropske unije, da lažne podatke o pridobljenih dohodkih, stroških, predmetih, blagu ali drugih okoliščinah, ki vplivajo na ugotovitev davkov in drugih predpisanih obveznosti, ali kako drugače preslepi organ, pristojen za odmero ali nadzor nad obračunavanjem in plačevanjem teh obveznostim pa skupna višina neporavnanih obveznosti ali obveznosti, ki se jim je izogibal, ali davka, ki mu je bil neupravičeno vrnjen, ne glede na vrsto obveznosti ali davka v obdobju največ dvanajstih zaporednih mesecev, doseže veliko premoženjsko vrednost, se kaznuje z zaporom od enega do osmih let.

- (2) Enako se kaznuje, kdor z namenom iz prejšnjega odstavka enkrat ali večkrat ne prijavi pridobljenega dohodka ali drugih okoliščin, ki vplivajo na ugotovitev davkov, prispevkov ali drugih predpisanih obveznosti fizičnih ali pravnih oseb, kadar je prijava obvezna, pa skupna višina neporavnanih obveznosti ali obveznosti, ki se jim je izogibal, ne glede na vrsto obveznosti v obdobju največ dvanajstih zaporednih mesecev, doseže veliko premoženjsko vrednost.
- (3) Kdor z namenom, da bi preprečil ugotovitev dejanske davčne obveznosti, na zahtevo pristojnega davčnega organa ne daje podatkov, ne vodi ali ne predloži poslovnih knjig in evidenc, ki jih je dolžan voditi, ali so knjige in evidence vsebinsko napačne, ali ne da pojasnil v zvezi s predmetom davčnega nadzora ali ovira davčni nadzor, se kaznuje z zaporom do dveh let.
- (4) Če je bilo dejanje iz prvega ali drugega odstavka tega člena storjeno v hudodelski združbi, se storilec kaznuje z zaporom od treh do dvanajstih let.

Pri sami opredelitvi davčne utaje je potrebno vzeti v obzir tudi korist, ki jo storilec kaznivega dejanja davčne utaje pridobi, saj slednji pridobivajo ogromno prednost pred drugimi gospodarskimi subjekti in posamezniki, če ne upoštevajo davčne zakonodaje in se s tem okoristijo. Končan (2008) je opredelil dve poglavitni prednosti, ki jih storilci s temi dejanji pridobijo:

- neposredno se s plačevanjem manj davkov od predpisanih ustvarja več dobička, s tem pa se ustvarjajo večje materialne možnosti za stalno konkurenčno prisotnost na trgu ter posledično prevlado nad drugimi, ki svoje davčne obveznosti spoštujejo.
- Posredno se tudi kaže prednost utajevalcev na račun zvišanja davka s strani države, ker v javno blagajno zaradi večjega nagnjenja k davčnim utajam ne priteka predvidena količina kapitala.

2.4 Preiskovanje kaznivih gospodarskih dejanj

Za sam začetek preiskovanja kaznivega dejanja na področju gospodarskih dejanj ni potrebno veliko. Dovolj je že, da priča obvesti policijo o kaznivem dejanju na delovnem mestu, ali poda Komisija za preprečevanje korupcije priporočilo za preiskavo določenega podjetja, ali pa dobijo podatke o sumljivih transakcijah s strani Urada za preprečevanje pranja denarja (Koletnik & Kolar 2008).

2.4.1 Preiskovanje s strani forenzičnega računovodje

Zelo temeljit postopek preiskave s strani forenzičnega računovodje sta predstavila v svojem delu Koletnik in Kolar (2008), kjer postopek preiskave razdelita na pet korakov, ki jih bomo v nadaljevanju predstavili.

Prvi korak preiskovanja je hkrati tudi najtežji del v preiskavi. Gre za prepoznavo problema, povezanega s kaznivim dejanjem. Tukaj predstavlja veliko olajšanje, če je v preiskavo vključena tudi policija ali tožilstvo in lahko forenzični računovodja z njimi sodeluje, saj je njima ob začetku preiskave že podan sum kaznivega dejanja, ki naj bi ga preiskovali. Če mu sum kaznivega dejanja ni podan, si lahko pomaga pri identifikaciji prevar z notranjim ali zunanjim revizorjem, davčnim revizorjem, davčnim inšpektorjem, računovodjo, knjigovodjo, poslovodjo ali tudi z osebo, ki je vpletena v kaznivo dejanje. Ko je dejanje ugotovljeno se prične od navedenih možnih virov pridobivanje informacij, kot so, kdaj se je prevara dogodila/dogajala, kdo vse je vpleten ter ali se prevara še dogaja in je še v postopku. Po pridobljenih informacijah je na forenzičnemu računovodji, da sestavi povzetek in evalvira možnost prevare ter pripravi oceno, kako naj se preiskava razvija. Če je odločitev taka, da se preiskava nadaljuje, je naloga forenzičnega računovodje, da postavi hipotezo, katero kasneje razvija in nadgrajuje. V primeru, da ni dovolj indicev za storjeno kaznivo dejanje pa sestavi poročilo in tako zaključi preiskavo (Koletnik & Kolar 2008).

Drugi korak predstavlja načrtovanje preiskovalne naloge. Ta korak sledi samo v primeru, da se forenzični računovodja odloči, da se preiskava nadaljuje. Seveda načrtovanje preiskovalne naloge ne predstavlja enostavne naloge, saj mora vključevati vse možne vidike in načine storitve prevar. Samo prepričanje, da je goljufija bila zaznana, še ne da dovolj informacij o vzrokih in načinih storjenega kaznivega dejanja. Tukaj mora forenzični računovodja razporediti naloge tako zase, kot za vse člane preiskovalne skupine. Na koncu mora vsak udeleženec v preiskavi pokrivati svoje področje, za katero ima pooblastila in odgovornosti. Poleg razdelitve nalog je treba tudi določiti, ali bo preiskava preiskovala vse podatke, ali pa se bo osredotočila zgolj na določeno področje ali oddelek. Vsi člani preiskovalne skupine se morajo držati splošnih načel, kot so načelo ekonomičnosti, hitrosti in presenečenja, temeljitosti in vztrajnosti, objektivnosti, diskretnosti in tajnosti ter načelo etičnosti. Pri tem koraku je delo forenzičnega računovodje zelo pomembno. Njegova naloga je, da preveri ali so dokazi, ki so bili zbrani v prvi fazi preiskovanja jasni ter vredni pozornosti. V primeru, da niso, obstaja nevarnost, da se preiskava osredotoči v napačno smer. Posledica tega so zamude ter v najslabšem primeru izguba temeljnih dokazov (Koletnik & Kolar, 2008).

V tretjem koraku se pozornost preusmeri na zbiranje dokazov. Pri tem morajo preiskovalci biti pozorni na tri temeljne elemente prevar, ki so: dejanje, prisvojitve koristi ter skrivanje. Pri tej fazi si lahko pomagajo z različnimi tehnikami in poročili notranjih kontrol. Zelo pomembno vlogo predstavlja načrtovano in celovito intervjuvanje prič, zaposlenih oziroma vseh oseb, ki bi lahko bile povezane s storilcem prevare ter intervjuvanje storilca, ki ga imajo preiskovalci na sumu kot potencialnega. Tukaj so lahko vključeni vsi dokazi o izobrazbi posameznih oseb, usposabljanjih, dolgovih, zavarovanjih, bančnih računih, o njihovih prijateljih in zasebnem življenju, preteklo nagnjenost k odklonskemu vedenju ter o vseh dejstvih, ki bi jim lahko pomagali pri sami preiskavi (Koletnik & Kolar, 2008).

V predzadnjem, in sicer četrtem koraku, pride na vrsto proučevanje in ovrednotenje dokazov. Ta korak je za forenzičnega računovodjo prav tako zelo pomemben, saj mora preučiti vse do sedaj pridobljene dokaze ter oceniti, ali je zbranih dovolj spoznanj, da gre za kaznivo dejanje prevare in da se lahko poda zaključno poročilo ali obtožnica. Ob sumu možnosti, da hipoteza, postavljena v prvi fazi preiskave, ne more biti potrjena z do sedaj zbranimi dokazi, je mogoče odrediti dodatne ukrepe, ki bi lahko omogočili nove ugotovitve. Če to ni potrebno in forenzični računovodja po preučitvi oceni, da je zbranih zadosti dokazov o prevari, nastopi peti, zadnji korak. Se pravi, v četrtem koraku pride na vrsto analiza in povzetek vseh, do sedaj pridobljenih dokazov, dejstev, informacij, ki jih mora finančni računovodja strniti v poročilo, ki bo pripomoglo kot podpora ali osnova za končno sodbo o goljufiji (Koletnik & Kolar, 2008).

Peti korak predstavlja končno dejanje forenzičnega računovodje, in sicer sestava poročila o odkritjih preiskave. Pri tem koraku je njegova naloga, da predstavi dejstva na način, da bodo jasna, nedvoumna in prepričljiva. Doseči mora določen nivo komunikacije s tistimi, ki bodo poročilo prejeli tako, da bodo bralci seznanjeni z vsemi informacijami in podrobnostmi, ki so pomembne pri dokazovanju storitve kaznivega dejanja prevare. Cilj forenzičnega računovodje pri pisanju poročila bi moral biti, da bralec po končanem branju ne bo imel dodatnih vprašanj glede podanih dejstev v poročilu (Koletnik & Kolar, 2008).

Pravilno vodena in na koncu izpeljana preiskava bi v teoriji morala biti uspešna za preiskovalno skupino. Tukaj pa ne smemo mimo dejstva, da same preiskave ne tečejo zmeraj gladko in da se tukaj preiskovalci srečajo s številnimi dokumenti ali dokazi, ki so lahko ponarejeni, zamenjani, popravljeni ali celo uničeni. To posledično lahko privede do onemogočenja predstavitve zadostnih dejstev in dokazov za obsodbo. Da bi forenzični računovodje uspešno premagali določene prepreke pri preiskovanju, imajo na voljo določene metode, ki jih lahko uporabljajo pri svojem delu (Koletnik & Kolar, 2008). Slednje bomo predstavili v nadaljevanju magistrskega dela.

2.4.2 Preiskovanje s strani policije

Med predelano literaturo na žalost nismo nikjer zasledili konkretnega poteka preiskovanja kaznivih dejanj s strani policije, kot smo to predstavili pri preiskovanju s strani forenzičnega računovodje, zato bomo v nadaljevanju navedli nekatera dejstva o sami organizaciji.

V Sloveniji je policija organ v sestavi Ministrstva za notranje zadeve. Ključne naloge, s katerimi se zaposleni na policiji ukvarjajo so preprečevanje, odkrivanje, preiskovanje kaznivih dejanj ter prijemanje njihovih storilcev. Omenjene naloge so opisane tudi v temelju policije, Zakonu o policiji (Ferme, 2013).

S preiskovanjem kaznivih dejanj na področju gospodarskega kriminala se sooča Uprava kriminalistične policije, in sicer Sektor za gospodarsko kriminaliteto, ki ima tri pod sektorje,

oddelek za finančno kriminaliteto in pranje denarja, oddelek za poslovni in javni sektor in oddelek za korupcijo (MNZ Policija, brez datuma).

Prej omenjene naloge na področju gospodarske kriminalitete izvajajo predstavniki kriminalistične policije na državni in regionalni ravni. Številna manj zahtevna kazniva dejanja s področja gospodarskega kriminala obravnavajo tudi policisti na lokalni ravni. V resoluciji o strategiji nacionalne varnosti Republike Slovenije je opisana vloga policije v samem sistemu zagotavljanja notranje varnosti (Ferme, 2013).

Policija se z gospodarsko kriminaliteto in njenimi storilci spoprijema na podlagi pooblastil. Pooblastila za preiskovanje in preprečevanje gospodarskega kriminala so opredeljena v Zakonu o kazenskem postopku ter nekaterih drugih materialnih in procesnih zakonih (Ferme, 2013).

Izvajanje statistične analize za gospodarski kriminal je zelo problematično, saj imamo na voljo le toliko podatkov, kot imamo usposobljenih preiskovalcev (Dvoršek, 2002, stran 43). Prav tako statistični podatki ne predstavljajo celovite slike, ampak zgolj majhen odkrit delček, ki pod seboj skriva popolnoma drugačno sliko glede samega števila storjenih kaznivih dejanj ter materialne vrednosti (Ferme, 2013).

Za sam začetek preiskovanja gospodarske kriminalitete je potreben izvor določenih informacij. Teh pa je v povezavi s to vrsto kriminalitete izredno malo. Dvoršek je v svojem delu naštel, kateri so po navadi ti izvori informacij (Dvoršek, 2008):

- prijava oškodovancev samih,
- lastna dejavnost,
- podatki, ki predstavljajo sumljivo finančno transakcijo in
- prijava notranjih nadzornih služb.

Ko preiskovalci prejmejo te informacije, se slednje lahko nanašajo ali na posamezna kazniva dejanja ali na osumljence. Tu pa tam se zgodi, da prejmejo informacijo, kjer je znano tako kaznivo dejanje kot osumljenec (Dvoršek, 2008).

Organi, ki preiskujejo gospodarsko kriminaliteto so poleg Policije še Nacionalni preiskovalni urad, Davčna uprava Republike Slovenije, Komisija za preprečevanje korupcije, Carinska uprava, Urad Republike Slovenije za preprečevanje pranja denarja, Urad za nadzor proračuna in druge investicije ter Agencija za trg vrednostnih papirjev (Ministrstvo za notranje zadeve, 2012).

V Zakonu o nalogah in pooblastilih policije, so opredeljena pooblastila, ki jih policisti uporabljajo za učinkovitejše in uspešnejše izvajanje nalog preiskovanja in odkrivanja gospodarskega kriminala. Ta pooblastila so (Čas, 2012, str. 53):

- opozarjanje in ugotavljanje identitete,
- preverjanje oseb,
- opravljanje varnostnega pregleda,
- prepoved gibanja,
- opravljanje proti terorističnih pregledov,
- prijetje, privedba in pridržanje osebe,
- odreditev strožjega policijskega nadzora,
- zaseg predmetov,
- vstop v tuje prostore,
- uporaba prevoznih in komunikacijskih sredstev,
- uporaba tajnih policijskih sredstev,
- pregled listin,
- uporaba prisilnih sredstev in
- uporaba ostalih pooblastil, določenih v zakonih.

3 KRITIČNA PRESOJA FORENZIČNEGA RAČUNOVODSTVA

Forenzično računovodstvo predstavlja posebno vejo računovodstva, kjer ima oseba poleg računovodskega interesa, v sebi interes za raziskovanjem in zasledovanjem pravici.

Do razvoja forenzičnega računovodstva je prišlo zaradi vse večjega števila prevar ter zaradi pojava sive ekonomije, utaje davkov, korupcije itn. Klasični računovodja ima po navadi premalo znanja, da bi ugotovil določene nepravilnosti v izkazih in drugih podatkih, na drugi strani pa klasični kriminalist ima premalo znanja o samem računovodenju.

V Sloveniji predstavlja forenzično računovodstvo zaenkrat še relativno mlado vedo, na kateri bo v prihodnje potrebno še nekoliko delati.

3.1 Opredelitev forenzičnega računovodstva

Že takoj na začetku je treba omeniti, da ne obstaja samo ena definicija forenzičnega računovodstva. Budimir (2017) je zapisal, da je najbolj celovita definicija s strani ACFE, ki pravi da je forenzično računovodstvo interdisciplinarno področje, kjer se prepletajo računovodska znanja, večšine preiskovanja ter znanje s področja prava.

Singleton in drugi v svoji knjigi opredeljujejo forenzično računovodstvo kot enega najstarejših poklicev, saj naj bi segalo do obdobja Egipčanov. V egipčanskem času je bil forenzični računovodja »oči in ušesa« nad zalogami pridelka, rudnin ter drugimi dobrinami faraona (Singleton, Singleton, Bologna & Lindoquist, 2006).

Koletnik in Kolar (2008, str. 119) sta forenzično računovodstvo opisala kot novo zvrst računovodske dejavnosti, katera je ustvarjena z namenom preprečevanja, odkrivanja ter

dokazovanja odkritih prevar. Ključni razlog za ustanovitev in kasneje sam razvoj forenzičnega računovodstva je bil manko znanj in izkušenj posameznih poklicev, kot so zunanji in notranji revizorji, davčni revizor, inšpektor ter računovodja za namen izvedenskih mnenj. Gre za nekoliko drugačno zvrst preiskovanja računovodenja ter računovodskega poročanja. Pri forenzičnem računovodstvu gre za dopolnjevanje oziroma nadgrajevanje revizijske, inšpekcijske ali kakšne druge zvrsti preiskovanja. Forenzično računovodstvo predstavlja intelektualno storitev, kjer mora forenzični računovodja imeti vrhunsko znanje o poslovanju podjetij, premoženjskem-finančnem položaju, razkrivanju prevar ter o delovanju pravosodnega sistema in same zakonodaje (Koletnik, 2008, str. 57).

Definicija forenzičnega računovodstva po tujem avtorju Pascu (2009) je pripomoček za zbiranje in analiziranje finančnih transakcij v določenem obdobju, v katerem lahko preiskovalec potrdi sum kaznivega dejanja ali dejanj.

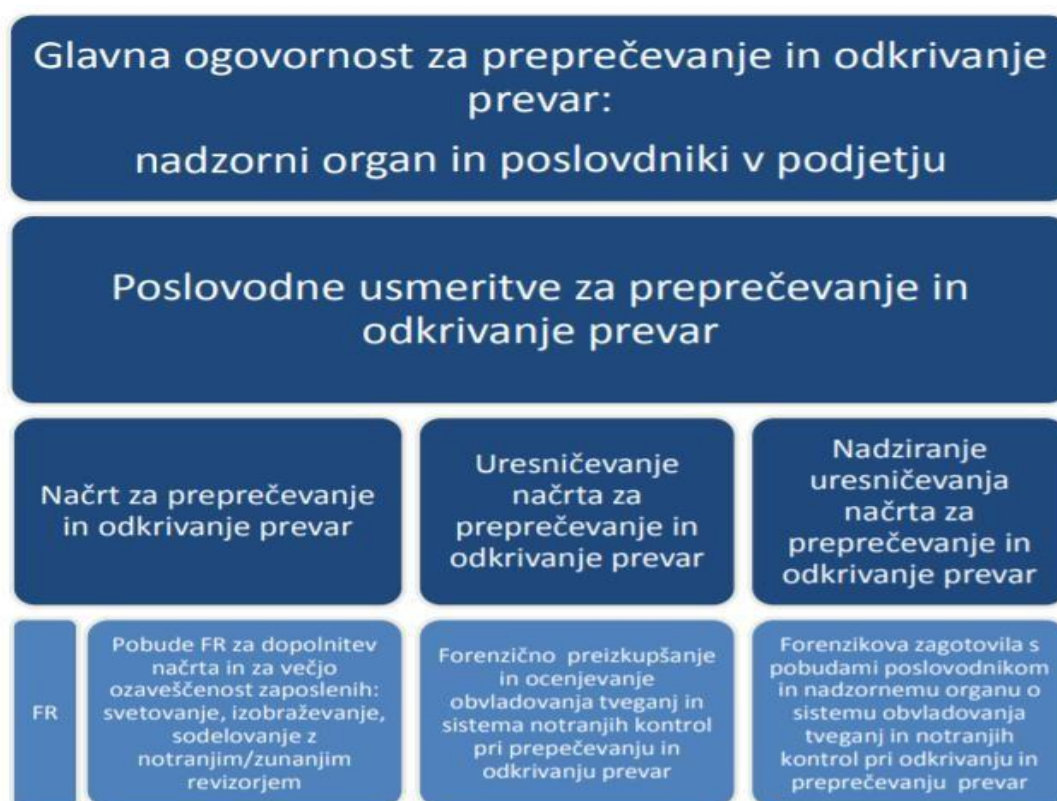
S povečanjem obsega preprečevanja in kasneje odkrivanja gospodarskega kriminala, se je povečala tudi potreba in zavedanje pomena forenzičnega računovodstva, saj ni koristen le pri odkrivanju in preprečevanju gospodarskih kaznivih dejanj, ampak se njegove pozitivne lastnosti kažejo tudi kot odlično orodje in pomoč na nekaterih področjih, kot so (Singleton, Singleton, Bologna & Lindquist, 2006 str. 44–45):

- preiskave v podjetjih,
- podpore sodstvu,
- kazenske zadeve,
- zavarovalne storitve in
- vlade.

S forenzičnim računovodstvom se ukvarjajo za to posebej usposobljene osebe - forenzični računovodje, o katerih bomo namenili nekaj več besed v naslednjem poglavju. V nekaterih, nekoliko bolj razvitih državah na področju forenzičnega računovodstva imajo že z zakonom določeno, da je obveza forenzičnega računovodje sodelovanje v sodnih procesih, ki vključujejo gospodarsko kriminaliteto, finančne prevare ali pranje denarja (Koletnik & Kolar, 2008).

Na sliki 2 lahko vidimo, da sta Koletnik in Kolar nazorno predstavila, da največjo odgovornost za preprečevanje in odkrivanje prevar prevzemajo nadzorni organi in poslovodniki v podjetju. Na koncu lahko vidimo, kakšno vlogo ima forenzični računovodja pri samem poteku preprečevanja in odkrivanja prevar.

Slika 2: Vloge forenzičnega računovodstva pri preprečevanju in odkrivanju prevar

Vir: Koletnik & Kolar (2008)

Forenzično računovodstvo ima značilno preiskovalno funkcijo. Budimir (2016) ga je opredelil kot interdisciplinarno vedo, kjer je prepleteno računovodstvo, pravo in informacijska tehnologija. Primarni cilj forenzičnega računovodstva je preverjanje finančnih in poslovnih dogodkov.

V primerih, ko poslovodstvo zazna odstopanje v finančnih izkazih in finančne poneverbe jim klasični računovodja ne predstavlja primerne pomoči. Takrat se v večini primerov obrnejo na finančnega računovodjo (Budimir, 2016).

Budimir (2015, str. 59) je v svojem delu naštel nekaj dogodkov, ki so v preteklosti privedli do potrebe po večjem številu forenzičnih računovodij in posledično do večjega povpraševanja po forenzičnem računovodstvu kot ločeni vedi. Dogodki, ki so do tega privedli pa so:

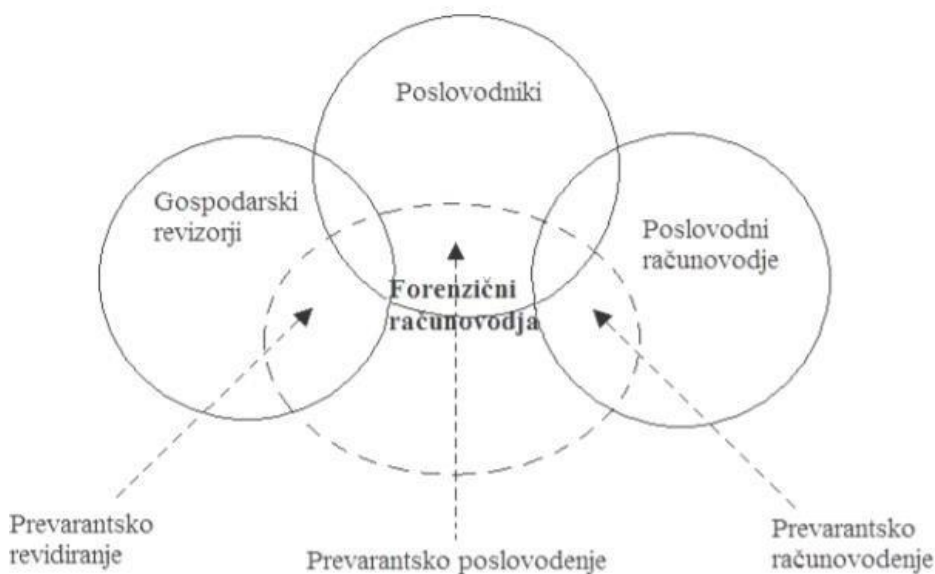
- številna podjetja so rekla, da so bili žrtve prevare,
- vse večje število podjetij, ki so imeli primere korupcij in podkupovanja,
- znatno se je povečalo število finančnih poročil, v katerih je ugotovljeno napačno prikazovanje finančnih podatkov in
- več kot tretjina prevar je odkritih ponesreči, znotraj običajnih postopkov inšpekcijskega nadzora.

Kot orodje se v forenzičnem računovodstvu uporablja večšine poročanja, računovodske in revizorske veščine, poizvedovanja in podobne. Tako naloga forenzičnega računovodstva ni samo poiskati nesoglasja, ampak ima nalogo odkriti še ostale možne prevare ter daje odgovore na vprašanja kot so kdo, zakaj, kje, kaj itn. (Budimir, 2017).

3.2 Forenzični računovodja

Koletnik in Kolar (2008) sta v svojem delu opisala poklic forenzičnega računovodje kot zaupen. Od njega se pričakuje neodvisno in nepristransko mnenje. Delo forenzičnega računovodje zajema tudi preiskovanje, ocenjevanje in interpretiranje gospodarskih dejstev. Prav tako sta dodala, da se poklic forenzičnega računovodje tesno prepleta z gospodarskimi revizorji, poslovodniki in poslovnimi računovodjami, kot je prikazano na sliki 3.

Slika 3: Odnos med forenzičnim računovodjem in gospodarskimi revizorji, poslovodniki in poslovnimi računovodjami

Vir: Koletnik & Kolar (2008).

V Sekciji forenzičnih računovodij so navedli naslednjo definicijo: »Forenzični računovodja je profesionalni preiskovalec kaznivih in drugih nedovoljenih poslovnih dejanj v ustanavljanju, delovanju, preoblikovanju, saniranju in prenehanju poslovnih oseb, zato potrebuje znanja o doktrini preiskovanja gospodarskih prevar ...« (Sekcija forenzičnih računovodij, brez datuma a).

Forenzični računovodja ima pri preiskovanju prevar zelo pomembno vlogo. Pomembno zanj je tudi, da si pridobi zadosti specialnega znanja in izkušenj, da se konstantno izobražuje ter sledi novim smernicam in napredku tehnologije, da aktivno spremlja razvoj forenzične in

računovodske stroke, aktivno deluje pri odkrivanju prevar ter da razume pomen po vključevanju forenzičnih veščakov s sorodnih in specifičnih področij, kot so forenzični revizorji IT, pravni specialisti itn. Njegova navzočnost in aktivna udeležba ima pomemben doprinos k pravilnemu pojasnjevanju in razumevanju kompleksnih poslovno-finančnih transakcij ter številnih podatkov, katere pridobijo tekom samega preiskovanja kaznivih dejanj s področja gospodarskega kriminala. Znanja, katera se pričakujejo od njega presegajo znanja običajnega računovodje ali revizorja, saj vključujejo tudi druga znanja, ki so potrebna za uspešno preiskovanje kaznivih dejanj in drugih nedovoljenih dejanj. Zelo velik pomen predstavlja ustrezna komunikacija, strokovno obnašanje in primerna urejenost (Sekcija forenzičnih računovodij, brez datuma a).

Za delo forenzičnega računovodje so potrebne določene spretnosti in sposobnosti, kot so (Sekcija forenzičnih računovodij, brez datuma a):

- sposobnost prepoznavanja prevar,
- razne umske in telesne sposobnosti: ustvarjalnost, zdrav razum, jasnost v razmišljanju in izražanju, splošna razgledanost, sposobnost poenostavitve kompleksnih primerov, imeti logične poslovne sodbe,
- njegovo delo mora biti premišljeno ter mora temeljiti na logiki, zato so potrebna znanja in spretnosti o splošnih pravilih dobrega razmišljanja, ustrezna uporaba strokovnega jezika, oblikovanje jasnih in resničnih sklepov, občutljivost na kontradiktorne trditve,
- podlago za uspešno in učinkovito opravljanje njegovega poklica predstavljajo solidno računovodsko, revizijsko in poslovno-finančno znanje,
- natančnost je pri njem zelo pomembna, vendar slednja ga ne sme ovirati pri uresničevanju primarnega cilja in
- imeti mora preiskovalne in komunikacijske spretnosti.

Pri opravljanju poklica forenzičnega računovodje se od slednjih pričakuje tudi poklicno etična načela, kot so strokovnost in odgovornost, lojalnost, neoporečnost ter neodvisnost in prizadevnost (Zveza računovodij revizorjev in finančnikov Slovenije, 2016).

Poleg zgoraj omenjenih lastnosti pa se od forenzičnega računovodje pričakuje, da je po temeljnem znanju in izkušnjah lahko revizor, računovodja, inšpektor, kriminalist ali drugi sorodni veščak, ki je izvrsten poznavalec in preiskovalec protipravnih ravnanj v poslovnem življenju (Sekcija forenzičnih računovodij, brez datuma a).

Mehta in Mathur (2007) sta opisala forenzičnega računovodjo kot osebo, ki potrebuje kombinacijo različnih znanj ter ima tako revizijske kot preiskovalne sposobnosti, ki so primerne za natančno razjasnitev sporov, ki so del financ in davkov. Ko postopki vsebujejo ogromne količine računovodskih izkazov, bančnih izpiskov in potrdil, se pokaže njegova koristnost, saj je med velikimi količinami podatkov potrebno izluščiti, kateri so nepomembni ter kateri so pomembni, te pomembne je potrebno temeljito predstaviti v sodnih postopkih.

S strani odvetnikov so uporabljeni v mnogih zadevah, vse od izvedenskega pričevanja pa do raznih preiskav finančnih goljufij.

Koletnik in Kolar (2008) sta opredelila dve naloge forenzičnega računovodje. Prva je, da preizkuša in ocenjuje ustreznost oziroma neustreznost obvladovanja poslovnih tveganj z namenom, da prepreči, odkrije ter na koncu tudi dokaže prevare ali druga kazniva dejanja povezana s poslovanjem. Druga naloga, ki sta jo opredelila pa je, da so usposobljeni dati ob ustreznih dokazilih neodvisno in nepristransko mnenje o legitimnosti obvladovanja poslovnih tveganj in o storilcih prevar ali drugih kaznivih dejanj.

Prav tako sta avtorja v svojem delu razdelila naloge glede na uporabniški vidik, kjer sta uporabila tri vidike: za poslovodne in upravljske potrebe, za sodne (pravne) potrebe ter za davčne in druge potrebe (Koletnik & Kolar, 2008)

Mehta in Mathur (2007) pa sta v svojem delu opisala, da je primarna naloga oziroma naloge forenzičnih računovodij analiziranje, interpretiranje, povzemanje in predstavitev kompleksnih finančnih in poslovnih vprašanj, na način, da je razumljivo tudi nepoznavalcem ter da je podprto z ustreznimi dokazi. Velik del njihovega dela je povezano z analizo in oceno preteklih in načrtovanih dobičkov, kar je koristno v različnih sodnih postopkih, kjer je prisotna izguba dobička, kršitve pogodbe, davčne preiskave ter v primerih poklicne malomarnosti.

Krstić (2009) je naloge forenzičnih računovodij opredelil kot povezane s preprečevanjem, odkrivanjem in preiskovanjem prevar v računovodskem poročanju. Osredotočeni so na oceno transakcij, ljudi in okolja.

Forenzične računovodje lahko ob potrebi uporabijo za svetovanje o različnih finančnih transakcijah, kot so: združitve in prevzemi podjetij, naložbah tveganega kapitala, o nakupu obveznic, menic in delnic ter o stečajnih postopkih. Prav tako lahko pomagajo pri upravljanju in zmanjševanju tveganj s posebnim, prilagojenim modelom sistemov in postopkov računovodstva in revizije (Davis, 2019).

Koletnik in Kolar (2008), sta opisala tri vloge, v katerih se forenzični računovodja lahko znajde:

- kot neodvisni veščak; njegova naloga je preiskovanje in ocenjevanje strokovno pravilnost in etično korektnost ravnanja udeležencev v poslovanju,
- kot svetovalec; ugotavlja in ocenjuje oporečnost preiskovane osebe ali dogodka in
- kot «spravitelj» (posrednik ali mediator); usklajuje različna mnenja strank o resničnosti in poštenosti poslovnih dogodkov.

3.3 Forenzično računovodstvo v Sloveniji

V Sloveniji je za študij forenzičnega računovodstva le eden, magistrski študij »Forenzične preiskave v financah in računovodstvu«, ki ga izvajajo na Visoki šoli za računovodstvo v Ljubljani. Poleg tega študija imamo tudi izobraževanje, ki ga je razvila Sekcija forenzičnih računovodij, kjer posameznik lahko pridobi strokovni naziv »preizkušeni forenzični računovodja«.

Visoka šola za računovodstvo, s sedežem v Ljubljani, je pričela z izvajanjem magistrskega študijskega programa »Forenzične preiskave v financah in računovodstvu« šele v letu 2014. Po uspešnem zaključku omenjenega študijskega programa pridobijo naslov »magister/magistrica financ in računovodstva«. Študij traja dve leti in se izvaja zgolj izredno. Namen programa je študentom, bodočim potencialnim forenzičnim računovodjem predati nekatera ozko strokovna znanja, ki jim bojo omogočala opravljanje kasneje visoko kakovostnega dela. Program nadgrajuje in povezuje znanja s področja računovodstva, ekonomije, posloводства, revizije, davkov, kazenskega prava, kriminalistike itn. (Visoka šola za računovodstvo, brez datuma).

Za pridobitev naziva Preizkušeni forenzični računovodja, pa je Sekcija forenzičnih računovodij razvila izobraževalni program. Samo izobraževanje je sestavljeno iz dveh delov, in sicer iz klasičnega teoretičnega dela ter dela, ki je namenjen samostojni pripravi in zagovoru zaključnega dela pred komisijo. Pri teoretičnem delu pridobijo znanja iz posameznih področij računovodstva, kazenskega materialnega prava, kazenskega procesnega prava, kriminalistike, manipulacij in preiskovanja v računovodstvu, manipulacij in preiskovanja v poslovnih financah, forenzičnega preiskovanja v digitalnem okolju ter manipulacij in preiskovanja na davčnem področju (Sekcija forenzičnih računovodij, brez datuma b).

Na spletni strani Sekcije forenzičnih računovodij je objavljen tudi Register- imetnic/kov strokovnega naziva preizkušeni forenzični računovodja, kjer se vodijo naslednji podatki (Sekcija forenzičnih računovodij, brez datuma c):

- ime in priimek imetnika,
- številka potrdila,
- zaposlitev,
- kontaktni podatki in
- datum podelitve strokovnega naziva.

Iz samega registra je razvidno, da imamo v Sloveniji zgolj štirinajst imetnikov strokovnega naziva preizkušeni forenzični računovodja, kjer jih je večina (devet od štirinajstih) ženskega spola. Prva oseba je pridobila naziv v letu 2014, zadnja na seznamu pa v letu 2020, ko je ta naziv pridobila samo ena oseba. Največ oseb je bilo na seznam dodanih v letu 2015, ko so štiri osebe uspešno pridobile naziv preizkušeni forenzični računovodja. Kar pet imetnikov je

zaposlenih na Ministrstvu za notranje zadeve ter tri osebe na Finančnem uradu Republike Slovenije (Sekcija forenzičnih računovodij, brez datuma c). Kot zanimivost bi omenili, da med osebami na seznamu ni nobene, ki bi bila zaposlena v kateri od štirih največjih revizijskih hiš.

Po pridobljenem nazivu lahko posameznik opravlja delo na marsikaterem strokovnem področju in je odgovoren, da svoje delo opravlja korektno, tako s strokovnega kot s poklicno-etičnega vidika. Možne oblike strokovnih priložnosti so (Sekcija forenzičnih računovodij, brez datuma b):

- opravljanje preiskovalnega dela in nepristransko ter neodvisno podajanje mnenj o izsledkih preiskovanja,
- nudenje strokovne opore poslovodstvu pri preprečevanju, odkrivanju in dokazovanju kaznivih dejanj na področju gospodarskega kriminala,
- nudenje strokovne pomoči pravosodnim organom, ki opravljajo nadzor nad pravilnostjo in zakonitostjo poslovanja (na njihovo željo), pri odkrivanju nedovoljenih poslovnih dejanj in
- opravljanje izvedeniške storitve v kazenskih in civilnopravnih zadevah.

Na področju forenzičnega računovodstva v Sloveniji delujeta dve organizaciji, ki ju bomo v nadaljevanju na kratko predstavili. Prva, katere bi se dotaknili je Združenje preizkušenih preiskovalcev prevar, ki deluje v okviru krovne organizacije ACFE. Slednja predstavlja največjo organizacijo v boju proti goljufijam na svetu. Organizacija šteje več kot 85.000 članov, ki se ukvarjajo s preprečevanjem in odkrivanjem poslovnih prevar po vsem svetu (ACFE, brez datuma).

Njihovo poslanstvo je zagotavljati kvalificirane preiskovalce kaznivih dejanj na področju gospodarskega kriminala, določati visoke standarde za sprejem v organizacijo, zagotavljati usposobljene člane z obveznim stalnim strokovnim izobraževanjem ter zahtevati upoštevanje strogega poklicnega kodeksa (ACFE, brez datuma).

Cilji in naloge društva ACFE Slovenija (brez datuma) so:

- sodelovanje z organizacijami in institucijami, ki se strokovno ali znanstveno raziskovalno ukvarjajo z obvladovanjem prevar,
- izmenjava mnenj s področja obvladovanja prevar in sorodnih področij,
- populariziranje izobraževanja na področju obvladovanja prevar med ljudmi, ki se odločajo za dodatni študij,
- organiziranje strokovnih izobraževanj in posvetov,
- prizadevanje za visoko strokovno raven dela društva,
- zavzemanje za spoštovanje ACFE Kodeksa etike in
- seznanjanje članov in javnosti o napredku na področju delovanja društva.

Druga organizacija, katero bi na kratko predstavili je Sekcija forenzičnih računovodij, ki so jo ustanovili leta 2012. Sekcija zasleduje cilje, kot so (Sekcija forenzičnih računovodij, brez datuma d):

- omogočanje strukturiranega delovanja nosilcev forenzične dejavnosti v Sloveniji v obliki združenja, katere člani so lahko posamezniki, ki se zanimajo za profesionalno delo in spremljanje razvoja v tej dejavnosti,
- prispevanje k dvigu poslovne kulture in ugleda podjetij in drugih poslovnih oseb ter kompletne družbe, kjer so cenjene pravne norme, poslovno-organizacijska in etična pravila ter je prisotna visoka zavest za preprečevanje in odpravljanje nesprejemljivih dejanj,
- sledenje poteku in razvoju forenzičnega računovodstva po svetu
- izobraževanje preiskovalnih veščakov na področju forenzičnega računovodstva, s specialnimi poslovno-ekonomskimi in pravnimi znanji in
- zagotavljanje izobraževanja za vse tiste, ki si želijo pridobiti znanja, ki so potrebna za profesionalno delo forenzičnega računovodje.

3.4 Storitev forenzike v zunanji reviziji

Koletnik (2008) je zunanjo revizijo opredelil kot gospodarsko dejavnost gospodarskih veščakov. Slednji pregledajo ter ocenijo resničnost in poštenost postopkov, stanj in drugih dejstev. Predstavljajo neodvisen organ, ki pride v podjetje opraviti delo po naročilu lastnikov ali drugih v podjetju.

V Sloveniji revizijsko dejavnost ter samo revizorjevo delo opredeljuje Zakon o revidiranju (ZRev-2), Ur. l. RS, št. 65/2008. Zunanji revizor ima dolžnost in je odgovoren za upoštevanje vseh norm in pravil, ki jih izdaja SIR. Pomembno je poudariti, da je ne mogoče zagotoviti, da bo revizor ob pregledovanju računovodskih izkazov odkril pomembno napačne navedbe (Koletnik, 2008, str. 294–295).

V Sloveniji nudijo nekatere večje revizijske hiše storitev »forenzike«. V nadaljevanju naloge bomo s pomočjo tabele predstavili podatke, ki smo jih pridobili iz spletnih strani štirih največjih revizijskih hiš pri nas. To so Deloitte, Ernest & Young, KPMG (Klynveld Peat Marwick Goerdeler) in PriceWaterhouse Coopers. Podatki, ki so nas zanimali so: ali nudijo storitev forenzičnega računovodstva, koliko imajo zaposlenih na tem oddelku, kakšna je njihova izobrazba, kakšno je povpraševanje po storitvi forenzičnega računovodstva, ali vodijo statistiko uspešnosti (koliko projektov uspešno »raziščejo«) ter kaj vse nudijo pod storitvijo forenzičnega računovodstva.

Prvoten namen je bil, da postavimo enaka vprašanja s pomočjo anketnega vprašalnika revizijskim hišam ter na tak način primerjamo odgovore in pridobimo še odgovore na tista vprašanja, za katera na njihovih spletnih straneh nismo pridobili nikakršnega odgovora.

Anketni del z revizijskimi hišami smo iz zaključne naloge izključili, saj kljub večkrat poslanim elektronskim poštam s pozivi za izpolnitev anketnega vprašalnika ter kasneje še klicev v njihove pisarne, smo pridobili rešeno anketo s strani samo ene revizijske hiše.

Kot je razvidno iz tabele 1 nudijo vse štiri obravnavane revizijske hiše storitev forenzičnega računovodstva. Pri podatku o številu zaposlenih pri revizijski hiši Deloitte ter PWC nisem na njunih spletnih straneh zasledila nobenega podatka, pri revizijskima hišama EY pa KPMG smo sicer dobili podatek, vendar zgolj, koliko je zaposlenih v omenjenem sektorju po celem svetu in ne samo v Sloveniji. Glede na podatek o številu zaposlenih, ki smo ga dobili z dveh spletnih strani lahko povzamemo, da je revizijska hiša EY nekoliko večja od KPMG

Na vprašanje o izobrazbi prav tako konkretnih odgovorov nismo dobili, smo pa lahko pri revizijski hiši Deloitte razbrali, da so na tem področju zaposleni, ki primarno prihajajo iz različnih področij, kot so: izkušeni računovodje, revizorji, strokovnjaki za računalniško forenziko, podatkovni analitiki, preiskovalci gospodarskih družb, nekdanji zaposleni pri organih pregona ter regulatornih organih. Pri revizijski hiši EY smo iz njihove spletne strani pridobili podatek, da so v sektorju, kjer se ukvarjajo s forenzičnim računovodstvom zaposleni preizkušeni preiskovalci prevar ter presojevalci sistema upravljanja in preprečevanja korupcijskih dejanj. Za revizijski hiši KPMG in PWC pa podatka z njunih spletnih strani ni bilo mogoče razbrati, oziroma pridobiti.

Na vprašanji, kakšno je povpraševanje po storitvi forenzičnega računovodstva ter kakšna je uspešnost njihovih zaposlenih na tem področju, nismo pri nobeni od raziskovanih revizijskih hiš zasledili odgovora na njihovih spletnih straneh zato teh dveh vprašanj ni prikazanih v tabeli. Namen je bil, da na ti dve vprašanji dobim odgovore s pomočjo ankete, vendar je slednja izključena zaradi neodzivnosti revizijskih hiš.

Na zadnje vprašanje, in sicer, kaj vse nudijo pod to storitvijo smo pridobili odgovore za vse štiri revizijske hiše. Revizijska hiša Deloitte nudi: svetovanje, reševanje sporov, forenzično tehnologijo in preiskovanje. Revizijska hiša EY ima na spletni strani nekoliko širši nabor, in sicer: pomoč pri pravnih postopkih, elektronsko preiskovanje dokumentacije, forenzična analiza podatkov, forenzične preiskave in storitve skladnosti poslovanja, preprečevanje finančnega kriminala in storitve povezane z internimi prijavi kršitev.

Revizijska hiša KPMG ponuja: preiskave goljufij, kršitev in korupcije, skladnost s predpisi, obvladovanje tveganj pri nakupu ali prodaji podjetja, preprečevanje in odkrivanje prevar ter finančnega kriminala. Pri zadnji raziskovani revizijski hiši PWC smo pridobili naslednje storitve: digitalna forenzika, forenzična analiza podatkov, ocenjevanje in spremljanje poslovnih partnerjev, upravljanje z informacijami, zaščita pred uhajanjem podatkov, računalniška forenzika.

Tabela 1: Podatki o forenzičnem računovodstvu pridobljeni iz spletnih strani revizijskih hiš

Reviz. hiša Vprašanje	Deloitte	Ernest & Young (EY)	KPMG	PriceWaterhouse Coopers (PWC)
Ali nudijo storitev forenzičnega računovodstva?	Da	Da	Da	Da
Koliko imajo zaposlenih na tem oddelku?	Brez odgovora	Po celem svetu okoli 4.500, v Sloveniji več strokovnjakov.	Po celem svetu več kot 3.000.	Brez odgovora
Kakšno izobrazbo imajo?	Izkušeni računovodje, revizorji, strokovnjaki za računalniško forenziko, podatkovni analitiki, preiskovalci gospodarskih družb, nekdanji zaposleni pri organih pregona in regulatornih organih.	Preizkušeni preiskovalci prevar in presojevalci Sistema upravljanja in preprečevanja korupcijskih dejanj.	Brez odgovora	Brez odgovora
Kaj vse nudijo pod to storitvijo?	Svetovanje, reševanje sporov, forenzično tehnologijo in preiskovanje	Pomoč pri pravnih postopkih, elektronsko preiskovanje dokumentacije, forenzična analiza podatkov, forenzične preiskave in storitve skladnosti poslovanja, preprečevanje finanč. kriminala in storitve povezane z internimi prijavi kršitev.	Preiskave goljufij, kršitev in korupcije, skladnost s predpisi, obvladovanje tveganj pri nakupu ali prodaji podjetja, prepreč. in odkrivanje prevar in finančnega kriminala	Digitalna forenzika, forenzična analiza podatkov, ocenjevanje in spremljanje posl. partnerjev, upravljanje z informacijami, zaščita pred uhajanjem pod., računalniška forenzika

Vir: Deloitte, (brez datuma), EY (brez datuma a), EY (brez datuma b) KPMG, (brez datuma), PWC (brez datuma).

V primeru, da zunanji revizor, da bi lahko šlo za pomembno napačno navedbo v računovodskih izkazih, mora delovati skladno z ISA 240- mednarodnimi revizijskimi standardi. Za nadaljnje postopke sta Koletnik in Kolar (2008) v svojem delu povzela korake, katerih se mora držati. Najprej mora pridobiti primerne dokaze, ki predstavljajo osnovo. Po pridobitvi le-teh ima na razpolago dve možnosti. Ena od možnosti je, da se dobi s člani menedžmenta ter jim pokaže pridobljene dokaze in od njih zahteva temeljite in jasne odgovore. Druga možnost pa je, da revizor že takoj sproži postopek preiskave prevare. Do druge možnosti le redko pride, saj so za njo potrebni trdni dokazi. Po pridobitvi dokazov je naslednji korak preizkus notranjih kontrol, ki bi napačno navedbo morale preprečiti. Med svojim delom je revizor v nenehnem sodelovanju s svojo delovno skupino, s katero neprestano razpravljajo o napačnih navedbah v računovodskih izkazih pred zbiranjem informacij ter po njem. Sledi revizorjeva preučitev osebja ter razna načrtovanja nadaljnjih preiskav. V tem koraku je treba tudi zavarovati razne dokumente, ki mu lahko služijo kot dokazi v nadaljevanju. V naslednjem koraku je pred revizorjem najbolj zahtevna naloga, saj poskuša ugotoviti, kdo od zaposlenih je odgovoren za nastalo situacijo. V nadaljevanju je njegova naloga, da oceni in presodi, ali predstavljajo ugotovljene napačne navedbe signal za prevaro ter objavi svoje odzive, z namenom, da potencialni investitorji ne bi vlagali v neresnične računovodske izkaze. Sledi izpraševanje s strani revizorja in revizijske komisije vpletenih pri ugotovljeni prevari. Če revizor izda pisno poročilo o ugotovljenih napakah temu sledi tudi poročanje pristojnim za nadziranje v podjetju ter po potrebi še organom pregona. V zadnjem koraku mora revizor vse pridobljene dokumente, ki jih je pridobil tekom revizijskega postopka, shraniti še vsaj naslednjih deset let, če zakon ne narekuje drugače.

3.5 Tehnike preprečevanja goljufij v računovodstvu

Za namen preprečevanja goljufij v računovodstvu so že v preteklosti odkril nekaj tehnik, s katerimi si lahko bodisi forenzični računovodje ali pa nekdo drug, ki preiskuje kazniva dejanja, povezana z goljufijami v računovodstvu pomaga. V nadaljevanju bomo predstavili pet tehnik preprečevanja goljufij, in sicer: Benfordov zakon, računalniško podprta revizijska orodja, podatkovno rudarjenje, primerjalne analize in teorijo relativnega faktorja v velikosti.

3.5.1 Benfordov zakon

Benfordov zakon je poimenovan po ameriškem fiziku Franku Benfordu, ki je v letu 1938 objavil članek, ki govori o analizi števil. V članku je analiziral podatke iz raznovrstnih področij. Med njimi so bila dobički, cene delnic in finančni podatki, kjer je preučil več kot 20.000 nizov števil, izključil pa je naključna števila, kot so hišne, poštna in telefonske številke (Skitek, 2000, str. 11).

Moore in Benjamin (2004, str. 4) sta opredelila, da gre pri Benfordovem zakonu za posebno računalniško metodo analize podatkov. Ta analiza lahko pripomore k odkrivanju nepravilnosti, odmikov in prevaram v računovodskih izkazih..

Benfordov zakon tako v forenzičnem računovodstvu služi kot osnova, saj ga lahko uporabijo kot preverjalni test, ali so podatki, s katerimi razpolagamo resnični in zanesljivi ali izmišljeni. Forenzični računovodja lahko s pomočjo Benfordovega zakona ugotovi prevaro tako, da na podlagi analize ugotovi, da so prve številke porazdeljene drugače, kot bi morale biti. Na podlagi analize so ugotovili, da se na začetku števil največkrat pojavi številka ena, vsaka druga pa za določen odstotek manj od njene predhodne številke (Durtschi, Hillison & Pacinci, 2004). Na podlagi tega je ugotovljeno, da je verjetnost, da bo prva številka nizka dosti večja, kot verjetnost, da bi se na prvem mestu pojavila visoka številka. Da bi se analiza učinkovito izvedla, je priporočljivo minimalno 1.000 zapisov vsaj štiri mestnih števil, saj pri manjšem številu podatkov pride do večjega odstopanja (Nigrini, 2012, str. 20).

Nigrini (1999) je v svojem delu opredelil tri dejstva, ki so bila ugotovljena pri preiskovanju poslovnih prevar s pomočjo Benfordovega zakona:

- storilci poslovnih prevar slednje začnejo izvajati najprej z nizkimi vsotami, kasneje se te povečujejo,
- ko začnejo vsoto povečevati, se v večini primerov ne preseže mejne vsote, ki se začne z 1 (1.000, 10.000, 100.000 itn.), saj te vsote predstavljajo psihološko mejo,
- da bi se storilci prevar izognili dodatni kontroli, največkrat za najbolj iztrženo vsoto uporabljajo števila 7, 8 in 9, kar pa je v nasprotju z Benfordovim zakonom.

Ob pravilni uporabi je lahko omenjeno matematično orodje pri raziskovanju prevar in drugih nepravilnosti v poslovnem svetu zelo uporabno. Prav tako veliko krat samo ročno pregledovanje dokumentacije ne zadostuje za ugotavljanje nepravilnosti (Skitek, 2000, str. 17).

Potrebno je povedati, da kljub temu, da je Benfordov zakon učinkovito orodje, ne moremo samo na podlagi njega trditi, da so določeni podatki goljufivi in da gre za prevaro. Zakon je zelo uporaben preizkus in osnova za nadaljnje preiskave določenih dejanj (Nigrini, 2012, str. 313). So pa seveda pri uporabi pojavljajo tudi številne omejitve. Prva je že zgoraj omenjena, da je uporaba orodja zanesljiva le v primeru velike količine štirimestnih števil. Druga omejitev je, da se za uporabo orodja in analizo potrebuje računalnik, ki podpira ustrezno programsko opremo. Zadnja omejitev pa je, da če želimo zaznati pomemben vpliv kombinacij števil na frekvenco, se morajo slednje ponavljati dovolj pogosto. Lahko trdimo, da uporaba Benfordovega zakona ni uporabna pri odkrivanju enkratnih dejanj (Skitek, 2000, str. 16).

V praksi se uporaba tega orodja pogosto uporablja pri analiziranju plačilnih, prodajnih in davčnih prevar (Skitek, 2000, str. 16).

3.5.2 Računalniško podprta revizijska orodja

Pri opravljanju revizijskih nalog, kjer je potrebna obdelava podatkov, so revizorjem in tudi forenzičnim računovodjem v veliko pomoč računalniško podprta revizijska orodja (Le Grand, 2001). Podatki, katere forenzični računovodja pri svojem delu potrebuje, da na podlagi njih presodi, ali so predstavljeni na resničen in pošten način ter ali niso »plod« poslovne prevare, so v večini primerov del računalniškega sistema in zato je poznavanje in uporaba CAAT (angl. Computer Assisted Auditing tools) orodij zelo priporočljiva. Druga prednost je opazna, ko pride do večje količine podatkov, kjer je zahtevana velika mera natančnosti (Kobeck, 2010, str. 4).

Forenzično računovodsko programsko opremo najdemo v dveh oblikah. Ena je programska oprema za razširitev podatkov. Ta je uporaba za vodenje raznih podatkovnih evidenc in analiz iz podatkovnih baz podjetij, kot so terjatve, plačila, obveznosti, plače in nabava. Druga programska oprema je primerna za finančne analize. Pri njej se analizira in ugotavlja razmerja med različnimi konti na podlagi medletne, kvartalne ali letne računovodske izjave (Alden, 2007).

Prednosti uporabe CAAT orodji so (Kaplan Financial Knowledge Bank, brez datuma):

- neodvisno dostopanje do podatkov, shranjenih v računalniškem sistemu,
- preizkušanje zanesljivosti programske opreme, s katero stranke (podjetja) razpolagajo, rezultate pa se kasneje lahko uporabi za oceno tveganj,
- povečanje natančnosti revizijskih testov in
- učinkovitejše izvajanje revizijskih testov, kar dolgoročno privede do stroškovno bolj učinkovite revizije.

Slabosti uporabe CAAT orodij so (Kaplan Financial Knowledge Bank, brez datuma):

- nastavitev računalniško podprtih revizijskih orodij je zelo draga in zamudna investicija (programsko opremo je potrebno kupiti ali oblikovati, pri čemer je potrebno strokovno IT osebje),
- oteženo je dobiti dovoljenje in sodelovanje stranke (podjetja), če pa se že pridobi dovoljenje se velikokrat zgodi, da programska oprema ni združljiva z računalniškim sistemom stranke,
- revizijska skupina ali forenzični računovodja lahko nima dovolj IT znanja, potrebnega za ustvarjanje zapletenih izvlečkov podatkov in potrebnega programiranja,
- revizijska skupina ali forenzični računovodja lahko nima potrebnega znanja za razumevanje rezultatov pridobljenih s CAAT in
- podatki se med uporabo CAAT lahko poškodujejo ali izgubijo.

3.5.3 Podatkovno rudarjenje

Podatkovno rudarjenje je koristno pri raziskovanju in iskanju informacij, ki bi utegnile biti skrite v ogromnih podatkovnih bazah informacij (Berry, 2003).

Pri podatkovnem rudarjenju gre za računalniške tehnike, ki so namenjene iskanju (samodejnemu), preverjanju in prepoznavanju dvomljivih informacij in vzorcev, med veliko količino podatkov. Poznamo naslednje metode (Alden, 2007):

- poizvedovanje (angl. discovery), s čimer iščemo vzorce in podatke brez suma na prevaro in brez v naprej pripravljenih idej ali hipotez. Ta metoda prikazuje različno združevanje, gibanje in spremembe na podlagi logičnega sklepanja.
- Predvideno modeliranje (angl. predictive modeling), kjer so že najdeni vzorci uporabljeni za iskanje in analiziranje novih možnosti in napovedi izidov,
- analiza deviacije (angl. deviation analysis), kjer je najprej potrebno postaviti okvirje, ko so postavljeni se po njih išče sumljive podatke na način, katere se najde na način, da odstopajo od običajnih v danih okvirjih,
- analiza povezav (angl. link analysis), je od vseh metod najmlajša metoda. Uporablja se jo na način, da se preverja ujemanje podatkov z algoritmi ter išče redke in sumljive informacije.

Pri podatkovnem rudarjenju se pojavlja tudi več tehnik, forenzični računovodja pa se na podlagi svojih izkušenj, znanj ter informacij katerih si želi pridobiti odloči, katero bo uporabil (Marn, 2010).

3.5.4 Primerjalne analize

Primerjalna analiza predstavlja še eno koristno tehniko, katero forenzični računovodje uporabljajo za izdelavo kvantitativne analize raznih informacij v podjetjih s pomočjo izračunov podatkov in njihovo primerjavo s ključnimi postavkami. Gre za primerjavo poslovanja tekočega leta in preteklega, kjer se lahko v primeru goljufij pokažejo bistvene razlike (Hopwood, Leiner & Young, 2012). Pokazatelj suma poslovne prevare se pokaže v odstopanjih v razmerjih (Coderre, 1999):

- med najvišjo in najnižjo vrednostjo,
- med najvišjo vrednostjo in naslednjo najvišjo vrednostjo,
- razmerje med tekočim letom poslovanja s preteklim letom.

Coderre v svojem delu pravi, da predstavlja primerjalna analiza najmočnejši identifikator odkrivanja poslovnih kaznivih dejanj. Primerjalna analiza podatkov predstavlja prednost pred ostalimi zaradi možnosti, da ne le odkrije določene nepravilnosti v velikih bazah

podatkov, ampak lahko točno določi transakcije, ki se pomembno razlikujejo od ostalih in tako predstavljajo tudi, da bi lahko šlo za poslovno prevaro. Pri tem niso potrebne nikakršne dodatne analize, temveč zgolj določanje pravih parametrov (Coderre, 1999).

3.5.5 Teorija relativnega faktorja v velikosti

Mehta in Mathur sta v svojem delu zapisala, da ima slednja sposobnost odkriti osamelce ali izstopajoče podatke, ki so lahko posledica poslovnih prevar ali pa zgolj napak. Pri tej tehniki se meri razmerje med dvema največjima številoma v določenem zbiru podatkov. Za tiste zapise, ki ne sovpadajo v predpisano območje (se določi glede na meje posameznih področij) se določi sum in tak zapis gre v nadaljnjo analizo (Mehta & Mathur, 2007). Transakcija, ki ne ustreza določenim omejitvam postane sumljiva, vendar je vseeno potrebno upoštevati, da obstaja možnost da ne gre za prevaro ampak napako (Alden, 2007).

4 RAZISKAVA O FORENZIČNEM RAČUNOVODSTVU

4.1 Metodologija raziskave

Za empirični del magistrske naloge smo se odločili, za kvalitativno metodo v obliki strukturiranega intervjuja. Opravili smo tri intervjuje, z osebami iz različnih področij, vendar so prav vsi povezani s forenzičnim računovodstvom. Če bi razmere dopuščale, bi intervjuje opravila v živo, tako pa smo samo izvedbo intervjujev nekoliko prilagodili in slednji ne predstavljajo klasičnega intervjuja. Dva intervjuvanca Y in Z sta izrazila željo, da jim vprašanja posredujemo prek elektronske pošte ter da nam bosta prek slednje poslala tudi odgovore ter v primeru dodatnih vprašanj so nam prav tako bili na razpolago prek elektronske pošte. Z intervjuvancem X sva se dogovorila, da se slišiva prek mobilnega telefona. Tudi oseba X je želela vprašanja prejeti v naprej prek elektronske pošte. Prek mobilnega telefona pa nam je podal odgovore na vprašanja, slednje zapisovala pa smo zapisovali..

V naprej pripravljena vprašanja za zgoraj omenjene tri osebe niso bila enaka, saj osebe prihajajo iz različnih področij. Mi smo želeli pridobiti mnenja oseb različnih področij, da bi tako dobili širši vpogled v obravnavano tematiko. V nadaljevanju bomo predstavili vprašanja, ki smo jih pripravili sogovornikom.

Sogovornik X:

- Kakšno je vaše stališče do forenzičnega računovodstva v Sloveniji?
- Kako SFR (sekcija forenzičnih računovodij) pripomore k razvoju forenzičnega računovodstva?
- Na spletni strani SFR smo zasledili, da je v Sloveniji zgolj 14 imetnic/kov strokovnega naziva preizkušeni forenzični računovodja. Čemu mislita, da je ta številka tako nizka?

- Kakšno prednost imajo imetniki strokovnega naziva preizkušeni forenzični računovodja pred ostalimi ponudniki te storitve?
- Kakšno je povpraševanje po forenzičnem računovodstvu?
- Kakšna je njihova uspešnost? Ali se kje beleži statistika?
- Kako pogosto forenzični računovodja sodeluje pri preiskavah skupaj z revizorjem, policijo?
- Kje vidite možnosti za napredek?

Sogovornik Y:

- Na kakšen način se preiskovanja kaznivih dejanj v gospodarstvu loti policija?
- Kakšna je njihova uspešnost?
- Ali obstaja kakšna statistika, koliko kaznivih dejanj na področju gospodarstva je odkritih ter za katere vrste dejanja gre?
- Ali so pri preiskovanju imeli pomoč zunanjih sodelavcev (forenzičnih računovodij, revizorjev)?
- Ali menite, da je Slovenija v preiskovanju in odkrivanju kaznivih dejanj v gospodarstvu uspešna?
- Kje vidite možnosti za napredek?

Sogovornik Z:

- Kakšno je vaše stališče do forenzičnega računovodstva v Sloveniji?
- Ali menite, da je forenzično računovodstvo v Sloveniji potrebno in zakaj?
- Ali so forenzični računovodje v Sloveniji ustrezno izobraženi?
- Kakšno je vaše mnenje o povpraševanju po storitvi forenzičnega računovodstva?
- Ali veste, če se vodijo kakšne statistike o njihovi uspešnosti?
- Kako pogosto se zgodi, da forenzični računovodja sodeluje v preiskovanju s policijo ali revizorjem?
- Kje vidite možnosti za napredek?

Zaradi razglašene epidemije v Sloveniji so izpraševanja potekala nekoliko drugače, kot bi sicer v normalnih razmerah. To nam je predstavljalo pomembno omejitev, saj je manjkal pristen kontakt z izpraševano osebo in tako som bili nekoliko prikrajšani za opazovanje obrazne in telesne mimike, prav tako pa raznih nezavednih odzivov. Vse to samemu intervjuju doda dodano vrednost. Prav tako se v primeru srečanja v živo nekoliko lažje razvije debata na obravnavano tematiko.

Osebe, s katerimi smo opravili intervjuje so poimenovane X, Y in Z, zaradi zagotavljanja anonimnosti. Odgovore vseh treh oseb bomo pisali v moškem spolu in bodo postavljeni v podpoglavju: »Kvalitativna raziskava«, kjer na koncu vsakega intervjuja dodamo tudi svoj pogled na prejete odgovore, ki se prepleta z obravnavanim teoretičnim delom v sami nalogi.

4.2 Rezultati kvalitativne raziskave

V poglavju kvalitativne raziskave bomo predstavili tri intervjuje, katere smo opravili z osebami, ki imajo povezavo ali s forenzičnim računovodstvom oziroma z gospodarskim kriminalom.

4.2.1 Intervju z osebo X

Prvi intervju sem izvedeli z osebo X, s katerim smo se slišali prek mobilnega telefona. Oseba X je član/ica Sekcije forenzičnih računovodij Slovenije. Samega pogovora nismo snemali, ampak smo zapisovala odgovore ter splošne komentarje. V nadaljevanju bomo predstavili sogovornikove odgovore na že vnaprej pripravljena vprašanja ter še nekatere druge njegove komentarje, kateri so se nam zdeli zelo zanimivi in uporabni.

Za začetek se je sogovornik dotaknil samega namena magistrskega dela, pri čemer se je dotaknil namena predstavitve tehnik s katerimi si forenzični računovodja pomaga pri preiskovanju. Sam je mnenja, da je za forenzičnega računovodjo edina uporabna tehnika, Tehnika iskanja vzroka in posledic.

Glede opredelitve lastnosti, ki so pomembne za opravljanje poklica forenzičnega računovodje je povedal, da smo jih najbrž že kar nekaj sami našli, sta pa po našem mnenju najpomembnejši lastnosti, ki ju mora imeti forenzični računovodja kreativnost in pogum.

O samem načinu preiskovanja kaznivih dejanj povezanih s forenzičnim računovodstvom je sogovorec podal informacijo, da nekega konkretnega načina za preiskovanje ni. Za začetek je najpomembnejše razumeti kaj je računovodstvo. Gre za disciplino, ki se ukvarja s sestavo neke slike v podjetju. Kdor tega ne dojema na tak način bo imel težave. Posledično gre pri forenzičnem računovodstvu za uporabo določene slike za sodne zadeve. Kot primer je podal: »Podjetje dobi račun, katerega mora zabeležiti z zneski, datumi ter imenom, kot je navedeno na računu. Gre se za to, da se ne zabeleži nekaj, kar se ne bi smelo (ni na računu).«

V nadaljevanju pogovora, smo se dotaknili samih vprašanj, katere smo mu že pred samim pogovorom posredovali po elektronski pošti.

Pri prvem vprašanju, o njegovem stališču do forenzičnega računovodstva, je bil sogovornik kratek in jedrnat, in sicer je podal odgovor, da Slovenija ni nič drugačna od drugih držav in zato tudi potrebuje forenzično računovodstvo.

Pri drugem vprašanju, kjer smo sogovornika spraševali po tem, kako Sekcija forenzičnih računovodij pripomore k razvoju forenzičnega računovodstva v Sloveniji, som prejeli odgovor, da je Sekcija v Slovenijo pripeljala forenzično računovodstvo, saj so prvi, ki so nudili storitev izobraževanja forenzičnih računovodij, določene rešitve na tem področju. Prav tako je povedal, da se stvar ne razvija naprej, tako kot bi se morala, ker je sama Sekcija organizirana tako, da osebe, ki na kakršen koli način pomagajo pri njenem razvoju ne dobijo za to nikakršnega plačila in je bolj stvar prostovoljne narave.

Na spletni strani Sekcije smo zasledili, da imamo v Sloveniji zgolj 14 imetnic/kov strokovnega naziva preizkušeni forenzični računovodja. Sogovornik je slednje komentiral, da jih do konca izobraževanja res ni prišlo več kot 14. Prav tako je podal informacijo, da zaradi same majhnosti Slovenije ne potrebujemo več kot 30 strokovnjakov z omenjenim nazivom, če bi slednji to počeli, kot si je doktrina to zamislila. Prav tako je povedal, da od vseh štirinajstih imetnic/kov niti eden ne dela, tako kot bi bilo treba, saj ni razumljeno tako kot bi bilo treba ter, da je zaradi tega še teh 14 imetnic/kov previsoka številka.

O prednostih imetnic/kov naziva Preizkušeni forenzični računovodja pred ostalimi ponudniki je sogovorec povedal, da je treba najprej razumeti, kakšna je povezava med vsemi, ki se na kakršen koli način ukvarjajo s forenzičnim računovodstvom. Med slednje spadajo naslednje vede: forenzika, računovodstvo, pravosodje, policija (kriminalistika) itn.

Če bi imetniki strokovnega naziva lahko opravljali svoje delo, kot je bilo zamišljeno, bi se lahko pokazala še kakšna prednost.

O povpraševanju po sami storitvi je podal mnenje, da določeno povpraševanje obstaja, vendar ko podjetja izvejo kaj vse samo »preiskovanje« potegne za seboj, koliko časa terja, se jih večina premisli.

O uspešnosti forenzičnih računovodij je povedal, da je slednjo zelo težko opredeliti. Če že v samem začetku preiskave ni zagotovljene pravne varnosti, bo to lahko dober odvetnik v vseh naslednjih fazah uporabil v bran svoji stranki. Prav tako je povedal, da je v Sloveniji problem, saj pravih forenzičnih preiskav sploh ni.

Na sedmo vprašanje, o sodelovanju forenzičnih računovodij s policijo je povedal, da to vejo zgolj tisti, ki delajo v policiji in je to njihovo vsakdanje delo. Pri ostalih, ki niso zaposleni v policiji pa do sodelovanja pri bolj poredko, oziroma ne pride.

Možnosti za napredek v Sloveniji vidi precej. Za začetek, da se razčisti kaj to forenzično računovodstvo je«. Naslednja stvar, na kateri bi bilo v Sloveniji treba delati je, da si tisti, ki se ukvarjajo s forenzičnim računovodstvom med seboj več sodelujejo in manj nagajajo. V vseh vpletenih panogah bi bilo treba priti do zavesti, da brez sodelovanja ne bo »kruha«. Prav tako je zelo pomembno, da se v KZ-1 spremeni določen člen, kot to imajo v svojih zakonih druge države ter so po njihovem kopitu to spremenili tudi naši južni sosede Hrvati in Srbi. Prav tako vidi možnost napredka pri samem izobraževanju, saj meni, da je eno poslušanje, nekaj povsem drugega pa je slišanje. Prav tako bi bile potrebne konkretne spremembe v sami politiki. Sogovornik je podal mnenje, da bi bila potrebna menjava vsaj dveh generacij politikov.

Za konec je povedal še, da je Slovenija premajhna, da bi lahko nekdo samo od tega živel ter da oseba, ki se želi s tem ukvarjat in jo slednje zanima, si mora postaviti najprej vprašanje, ali je pripravljena delat zastonj, da se na tem področju kaj premakne?

Kot kritiko je sogovornik dodal, da ni nobene novejšje literature o obravnavani tematiki ter da je treba posameznike izobraziti, da točno vedo, kaj se lahko in kaj se ne sme ter da točno ve, kako določena stvar »teče«.

Za konec je sogovornik še lepo povedal, da se bodo v Sloveniji še naprej ukvarjali s forenzičnim računovodstvom, ampak bo to predstavljalo v veliki verjetnosti bolj stopicanje na mestu, kot kakšen napredek.

4.2.2 Intervju z osebo Y

Drugi intervju smo izvedli z osebo Y, ki je zaposlen/a v Sektorju kriminalistične policije. Za izvedbo samega intervjuja smo potrebovali odobritev s strani Centra za raziskovanje in socialne veščine. Zaradi trenutnih razmer in raznih ukrepov za zajezitev širjenja novega virusa, smo v dogovoru s sogovornikom intervju izvedli na način, da smo intervjuvancu poslali vprašanja po elektronski pošti, na katera nam je podal čim bolj celovite odgovore.

Za začetek smo prejeli odgovor na vprašanje o načinu preiskovanja kaznivih dejanj v gospodarstvu s strani policije. Policija kazniva dejanja preiskuje na podlagi različnih oblik prijav ali pa na podlagi lastne zaznave okoliščin, ki izkazujejo, da je določena oseba, ki je lahko tudi neznan storilec, storila dejanje, ki ima znake kaznivega dejanja po KZ-1. Za začetek kriminalistične preiskave in izvedbo prvih ukrepov je dovolj najnižja stopnja suma, ki jo predstavljajo »razlogi za sum«. ZKP določa, da če so podani razlogi za sum, da je bilo storjeno kaznivo dejanje, za katero se storilec preganja po uradni dolžnosti, mora policija ukreniti potrebno, da se izsledi storilec kaznivega dejanja, da se storilec ali udeleženec ne skrije ali ne pobegne, da se odkrijejo in zavarujejo sledovi kaznivega dejanja in predmeti, ki utegnejo biti dokaz in da se zberejo vsa obvestila, ki bi utegnila biti koristna za uspešno izvedbo kazenskega postopka.

Na področju gospodarske kriminalitete je stanje povsem enako prej povedanemu, pri čemer je glede na druge vrste kriminalitete nekoliko več pisnih prijav, ki jih na policijo oziroma na državno tožilstvo podajo fizične osebe, pravne osebe ali državni organi, med katerimi so predvsem organi, ki opravljajo različne nadzorne oziroma regulatorne funkcije.

V nadaljevanju nas je zanimala uspešnost policije pri preiskovanju kaznivih dejanj povezanih z gospodarstvom ter ali obstaja kakšna statistika, ki se vodi in iz katere je razvidno koliko kaznivih dejanj na področju gospodarstva je odkritih ter za katere vrste dejanja gre. Na ta vprašanja smo prejeli odgovor, da je policija na področju odkrivanja in preiskovanja gospodarske kriminalitete uspešna in učinkovita. Prednostno se posvečajo preiskovanju težjih oblik kaznivih dejanj, varovanju finančnih interesov Slovenije in Evropske Unije, korupcijski kriminaliteti, finančnim preiskavam in medinstitucionalnemu sodelovanju. Redno spremljajo vse pojavne oblike izvrševanja kaznivih dejanj in si prizadevajo za enotnejše preiskovanje kaznivih dejanj s področja poslovne in davčne kriminalitete, kriminalitete javnega sektorja, finančne kriminalitete, pranja denarja in korupcije. Ključno je njihovo sodelovanje s pristojnimi državnimi tožilstvi, nadzornimi organi in institucijami. Za učinkovitejše delo v preiskavah delujemo v specializiranih in skupnih preiskovalnih skupinah. V primerih čezmejne kriminalitete sodelujejo tudi s tujimi policijami. Za preiskovanje kaznivih dejanj uporabljajo tako klasične policijske ukrepe, kot so zbiranje obvestil, zaseg predmetov, hišna preiskava itn. kot tudi različne prikrite preiskovalne ukrepe, kot so tajno opazovanje, tajno delovanje, nadzor elektronskih komunikacij in druge.

Na vprašanje v povezavi s statističnimi podatki pa smo prejeli celovit odgovor s konkretnimi številkami, da lahko na podlagi javno objavljenih podatkov iz Letnega poročila o delu policije za leto 2019 ugotovimo, da je bilo v tem letu obravnavanih 8.044 gospodarskih kaznivih dejanj, kar je pod desetletnim povprečjem, ki znaša 12.079 kaznivih dejanj gospodarske kriminalitete letno. Poročilo navaja, da vzroki za to niso enoznačni in so povezani s strukturnimi spremembami obravnavane kriminalitete, zmanjšanjem števila nekaterih obravnavanih kaznivih dejanj in sistemskimi ukrepi nadzornih organov in institucij. Število obravnavanih kaznivih dejanj gospodarske kriminalitete se je odrazilo tudi v deležu škode, povzročene s tovrstnimi kaznivimi dejanji. Delež gospodarske škode med celotno škodo, povzročeno s kaznivimi dejanji je bil od leta 2014 vedno večji od 80,0 %, v letu 2019 pa je s 76,4 % padel pod to mejo. Nihanja so običajna in so posledica obravnave primerov z izjemno visokimi škodami oziroma pridobljenimi koristmi, zaključenimi v posameznih letih. Tudi v letu 2019 je bilo največ materialne škode povzročene z najtežjimi oblikami gospodarske kriminalitete, v zadnjih nekaj letih pa so glede na višino povzročene škode in/ali protipravno pridobljene premoženjske škode izstopala kazniva dejanja zlorabe položaja ali zaupanja pri opravljanju gospodarske dejavnosti, oškodovanja upnikov, poslovne goljufije in povzročitve stečaja z goljufijo ali nevestnim poslovanjem. Med kaznivimi dejanji gospodarske kriminalitete je bilo še vedno največ, in sicer 2.384, kršiteljev temeljnih pravic delavcev. Izvedene aktivnosti za varovanje finančnih interesov Slovenije in EU, dobro medinstitucionalno sodelovanje in zaključene obsežne mednarodne preiskave so

se v letu 2019 odrazile v več odkritih kaznivih dejanjih davčne zatajitve in škode, povzročene z njimi. Negativen trend gospodarskih kaznivih dejanj je najbolj očiten pri poslovnih goljufijah in goljufijah. Manjše število je posledica manj prijav oškodovancev.

Delež gospodarske kriminalitete v prvem polletju leta 2020 izkazuje, da je bil v celotni kriminaliteti s 4.527 obravnavanimi kaznivimi dejanji 16,3-odstoten, povzročena škoda pa je bila ocenjena na 133,0 milijona evrov ali 77,3 % vse povzročene škode. Med gospodarskimi kaznivimi dejanji s 1.211 primeri močno prednjačijo kršitve temeljnih pravic delavcev, po povzročeni materialni škodi pa kazniva dejanja davčne zatajitve z ocenjeno materialno škodo skoraj 37 milijonov evrov. Statistični podatki so javno dostopni na spletni strani policije www.policija.si.

Pri vprašanju, kjer smo spraševali po sodelovanju z zunanjimi sodelavci, smo prejeli odgovor, da ima Policija za preiskovanje kaznivih dejanj na voljo različne ukrepe, skladno z Zakonom o kazenskem postopku. Osnovni vir podatkov zagotovo predstavlja oškodovanec, kakor tudi njegov odvetnik in pa seveda vrsta državnih organov, ki na različnih področjih opravljajo svojo nadzorno oziroma regulatorno funkcijo. Vsi navedeni v preiskavah kaznivih dejanj lahko nastopajo kot ovaditelji oziroma naznanitelji kaznivih dejanj, kateri svoje ovadbe tekom predkazenskega postopka ustrezno dopolnjujejo in za naznanjena kazniva dejanja prilagajajo dokaze. Policija v okviru predkazenskega postopka tudi zbira obvestila od oseb, ki bi utegnile dati koristne podatke za nadaljnji kazenski postopek. Te osebe so glede na okoliščine storjenega kaznivega dejanja, zelo različne. V primeru gospodarskih kaznivih dejanj gre v večini za osebe, ki so v nekem poslu oziroma postopku sodelovale, odločale, ga nadzirale, ali osebe, ki o zadevi vedo kaj povedati, ker so do podatkov prišle neposredno oziroma posredno. Med takšne vrste oseb zagotovo lahko štejemo tudi forenzičnega računovodjo in revizorja.

ZKP določa tudi izvedenstvo in pravi, da kadar je za ugotovitev ali presojo kakšnega pomembnega dejstva potrebno dobiti izvid in mnenje nekoga, ki ima potrebno dobiti izvid in mnenje nekoga, ki ima potrebno strokovno znanje, se odredi, da to opravijo izvedenci. Imenik sodnih izvedencev vodi Ministrstvo za pravosodje. Policija se za uspešno preiskavo kaznivih dejanj poslužuje vseh zakonsko določenih možnosti, saj je osnovni namen preiskave ugotoviti resnično in dejansko stanje obravnavanega kaznivega dejanja.

Na vprašanje o uspešnosti Slovenije v odkrivanju in preiskovanju kaznivih dejanj v gospodarstvu nam je sogovornik podal odgovor, da ocenjuje, da je slovenska policija pri odkrivanju in preiskovanju kaznivih dejanj v gospodarstvu uspešna. Pravi, da je pokazateljev njene uspešnosti gotovo več. Njeno uspešnost izkazujejo statistični podatki, javno mnenje, različne študije, ocene različnih domačih in mednarodnih organizacij in drugo. Uspešnost izkazujejo tudi obsodilne sodbe nekaterih vidnih oseb iz gospodarstva in politike v preteklih letih, ki dokazujejo enakost pred zakonom in učinkovitost kazenskega pregona.

Na koncu smo pridobili še sogovorčevo mnenje glede možnosti o napredku, da je le-teh več in da bi bilo idealno, da kaznivih dejanj sploh ne bi bilo, vendar je to žal nerealen pogled.

Na prvo mesto bi dal dvig zavesti posameznika v družbi, da ravna prav in pošteno. To je gotovo dolgotrajen proces, ki je tudi odraz razvoja neke družbe in družbenega sistema, začne se že pri otroku. Največji delež odgovornosti pri tem nosijo tisti, ki imajo v družbi največji vpliv.

Možnost napredka je tudi v medinstitucionalnem sodelovanju državnih organov in sodelovanju strokovnjakov različnih področij. Ker govorimo o gospodarski kriminaliteti, lahko pri tem omenimo državne organe kot tudi različne oblike strokovnih in drugih združenj. Žal smo prevečkrat priča ugotovitvam, da so prav funkcionarji in javni uslužbenci, kakor tudi strokovnjaki določenih specifičnih področij, aktivno udeleženi pri kaznivih dejanjih.

Na izboljšanje stanja vpliva tudi ustrezen sistem izobraževanja, izpopolnjevanja, usposabljanja in kadrovanja preiskovalcev v policiji. Pomembno je tudi, da se moramo popolnoma vsi nadzorni organi in institucije ter organi odkrivanja, preiskovanja in pregona zavedati skupnega cilja, ki je, da se v čim večji meri kazniva dejanja preprečuje. Že storjena kazniva dejanja pa, da se čim hitreje odkrijejo, da se storilec čim prej prime, da se v predkazenskem postopku hitro pridobijo kakovostni dokazi za izvedbo kazenskega postopka. Vsekakor mora biti sodba zakonita in pravična. Storilec mora biti za storjeno kaznivo dejanje pravično obsojen, tako z glavno, kot z morebitnimi stranskimi kaznimi. Storilcu mora biti učinkovito odvzeta protipravno pridobljena premoženjska korist. V kolikor razpolaga s premoženjem nezakonitega izvora, mu mora biti le-to odvzeto skladno z zakonom.

Sogovorniku se je za konec zdelo pomembno poudariti, da je policija organ odkrivanja in preiskovanja in ne organ revidiranja, nadziranja in inšpiciranja. Zato je med drugim zelo pomembna tudi vloga vseh pristojnih nadzornih organov in institucij, ki morajo oziroma bi morale pri svojem delu biti pozorne tudi na morebitna kazniva dejanja. Izpostaviti je moč tudi obvezo iz 145. člena Zakona o kazenskem postopku, da so vsi državni organi in institucije z javnimi pooblastili dolžni naznaniti kazniva dejanja, ki se preganjajo po uradni dolžnosti, če so o njih obveščeni ali, če kako drugače izvejo zanje, pri tem je treba tudi navesti vse dokaze, za katere vedo.

4.2.3 Intervju z osebo Z

Tretji in tudi zadnji intervju smo izvedeli z osebo, ki smo jo poimenovali Z. Oseba nudi storitev forenzičnega računovodstva. Intervjuvancu Z som vprašanja poslali prek elektronske pošte, nakar mi je prav tako prek elektronske pošte poslal odgovore na poslana vprašanja. V nadaljevanju bomo predstavili odgovore na vprašanja, vprašalnik, ki smo ga osebi Z poslali pa bo priložen na koncu naloge v Prilogi.

Izpraševanec je mnenja, da je forenzično računovodstvo v Sloveniji preslabo razvito in da je premalo znanja o njem. Je pa prav tako mnenja, da je v Sloveniji slednje nujno potrebno ter da bi bilo treba še nekoliko bolj poudariti preventivno področje forenzike. Prav tako je kot slabost poudaril, da sam sistem v Sloveniji ni zadovoljiv, saj je trenutno glavni poudarek na sami licenci ACFE, kljub temu, da imamo tudi izobraževanje kar na dveh institucijah: na Inštitutu za revizijo, kjer poteka licenčni program ter na Visoki šoli za računovodstvo in finance, kjer poteka magistrski program forenzičnega računovodstva.

Na vprašanje o povpraševanju po sami storitvi smo pridobili odgovor, da je visoko in še zmeraj narašča. Glede statistik o uspešnosti forenzičnih računovodij mi je izpraševanec podal odgovor, da statistik ni, je pa najboljši regulator trg, ki izloča nekakovostne storitve.

Pri vprašanju o sodelovanju pri preiskovanju kaznivih dejanj forenzičnega računovodje je podal odgovor, da je v primeru preiskave kaznivih dejanj pravilo, da forenzični računovodja sodeluje s policijo, med tem ko, z revizorjem je sodelovanje redko, saj je področje dela različno.

Kot možnosti za napredek je mnenja, da se stroka v Sloveniji razvija in je povsem primerljiva s praksami v tujini.

4.3 Ugotovitve in priporočila

Ker sem opravila intervjuje s tremi osebami iz različnih področij ter osebam nisem postavila enakih vprašanj, bom ugotovitve in priporočila napisala za vsak intervju posebej.

Prvi sogovornik x je mnenja, da tehnika, s katero si forenzični računovodja pomaga pri preiskovanju je samo ena, in sicer tehnika iskanja vzroka in posledic. Tukaj vidimo, da smo v praksi našli in predstavili več tehnik, s katerimi si lahko pomagajo pri preprečevanju goljufij. Te tehnike smo opredelili v 3.5 poglavju, med katerimi so Benfordov zakon, računalniško podprta revizijska orodja, podatkovno rudarjenje, primerjalne analize in teorija relativnega faktorja v velikosti. Sami smo mnenja, da forenzičnega računovodjo, da se sploh odloči za ta poklic mora že iz samega začetka gnati želja in radovednost po iskanju vzroka in posledic, pri čemer pa si lahko pomaga s prej omenjenimi tehnikami.

S sogovornikom se popolnoma strinjam, da v Sloveniji potrebujemo forenzično računovodstvo, kot ga potrebujejo tudi v drugih državah po svetu. Je pa omenjeno področje v Sloveniji še precej v povojih, saj delo v Sekciji forenzičnih računovodij, ki je obravnavano področje v Slovenijo vpeljala, še vedno poteka prostovoljno, posledično temu pa se stvar ne razvija naprej, kot bi se morala. Omenjeno problematiko je moč podkrepiti z dejstvom, da imamo v Sloveniji zelo malo novejših literature o tematiki.

Ker smo na spletni strani Sekcije forenzičnih računovodij zasledili podatek, da imamo v Sloveniji zgolj 14 imetnikov/imetnic strokovnega naziva preizkušeni forenzični

računovodja, smo po slednjem povprašali sogovornika. Odgovor je nekoliko presenetljiv, saj je po mnenju intervjuvanca še teh 14 preveč, saj niti eden ne dela tako, kot si je to zamislila doktrina. Posledično temu bi se imetnikom strokovnega naziva pokazalo nekoliko več prednosti, če bi opravljali delo kot je bilo zamišljeno.

Povpraševanje po storitvi forenzičnega računovodje po mnenju sogovornika obstaja, vendar se jih veliko premisli, ko prejmejo informacijo kaj preiskovanje vse potegne s seboj. Menimo, da povpraševanje po storitvi obstaja že zaradi same privlačnosti v imenu »forenzično«, prav tako pa se z razvojem tehnologije razvija vse več različnih goljufij na področju računovodstva in financ. Zato menimo, da bo v prihodnje zmeraj več povpraševanja po tej storitvi.

Pri merjenju uspešnosti pa se pojavi problem, saj jo je zelo težko opredeliti in je kdaj odvisna tudi od odvetnika. Tukaj se moramo popolnoma strinjati s sogovornikom in menimo, da je na tem področju še veliko možnosti za izboljšave.

Pri možnostih za napredek je sogovornik podal kaj nekaj predlogov. Za začetek, da se razčisti kaj forenzično računovodstvo je, prilagoditev KZ-1, menjava političnega vrha, prilagoditev izobraževanja ter več sodelovanja med osebami, ki se z omenjeno dejavnostjo ukvarjajo.

Tukaj bi dodali, da bi prav tako predlagali prilagoditi izobraževanje ter naslednja pomembna stvar se nam zdi sodelovanje med forenzičnimi računovodjami, revizorji, policijo, pravosodjem in drugimi, ki so kako koli vpleteni v področje.

Glede preiskave gospodarskega kriminala mi je sogovornik Y dejal, da policija začne preiskavo kaznivih dejanj bodisi na podlagi prijave ali lastne zaznave. Da se preiskava začne je zadostna najnižja stopnja suma. Na ta način preiskujejo vsa kazniva dejanja, katera se preganja po uradni dolžnosti in gospodarska kriminaliteta iz tega ni izvzeta.

Sogovornik je mnenja, da je policija pri preiskovanju kaznivih dejanj povezanih z gospodarstvom uspešna in učinkovita. Od sogovornika sem prejela informacijo, da v policiji vodijo tudi evidenco, katera je vsako leto objavljena v letnem poročilu o delu policije. Tam beležijo število obravnavanih kaznivih dejanj ter delež gospodarske škode med celoletno škodo, povzročeno s kaznivimi dejanji. Podatek, da se vodi evidenca je zelo obetaven, menim pa, da se na tem področju da še preveriti, ali bi lahko beležili še kakšne podatke, ki bi lahko pri samem pregledu in analizi prišli v pomoč. Sogovornik je podkrepil še podatek, da je policija pri preiskovanju kaznivih dejanj znotraj gospodarstva uspešna in da njeno uspešnost kažejo statistika, razne sodbe, javno mnenje in različne študije.

Policija pri preiskovanju kaznivih dejanj sodeluje z različnimi profili, med katerimi se zagotovo lahko najde forenzični računovodja ali revizor.

Kot možnost za napredek vidi za začetek v dvigu zavesti posameznika, poudari, da gre za dolgotrajen proces, katerega je potrebno začeti graditi že pri otrocih. Meni, da bi lahko bilo še več medinstitucionalnega sodelovanja ter sodelovanja s strokovnjaki različnih področij, saj takšna sodelovanja, lahko prinesejo še večjo uspešnost. Možnosti za napredek vidi tudi v izobraževalnem sistemu. Na koncu pa še doda, da se je potrebno zavedati, da je policija organ odkrivanja in ne organ revidiranja, nadziranja in inšpiciranja, zato je še posebej pomembno, da so za to pristojni organi pri svojem delu pozorni.

Na podlagi prejetih odgovorov osebe Z lahko povzamem, da je forenzično računovodstvo v Sloveniji še v povojih in se počasi razvija, je pa nujno potrebno, saj z razvojem tehnike se tudi sama metoda izvršitve goljufij spreminja. Potreben bi pa bil večji poudarek na preventivi, kar bi pripeljalo do tega, da bi forenzičnega računovodjo podjetja ali posamezniki poklicali že preden se zgodi sum goljufije in ne zgolj za preiskovanje, ko je podjetja ali posameznik že oškodovan.

Prav tako na podlagi odgovorov ugotavljam, da se povpraševanje po storitvi povečuje, statistik o uspešnosti le-teh pa se ne vodi. Mnenja smo, da bi bila statistika uspešnosti na tem področju koristna, saj bi posameznim ponudnikom te storitve nudila večjo verodostojnost in sigurnost. Pa tudi na ta način bi mogoče lahko podjetja in posamezniki začeli drugače gledati na pomen forenzičnega računovodje in bi se vzporedno začel krepiti pomen na preventivi.

Pravilo naj bi bilo, da forenzični računovodstva sodeluje s policijo pri preiskovanju kaznivih dejanj, povezanih z računovodstvom. Sodelovanje z revizorjem naj bi bilo bolj redko, saj je področje dela različno. Sama sem mnenja, da bi sodelovanje med vsemi tremi lahko prineslo še nekoliko več uspeha, se pa zavedam, da večje število oseb predstavlja večji strošek ter je potrebno pretehtati določene stvari. Menimo, da pri »večjih« zadevah bi bilo sodelovanje zelo zaželeno.

Glavne ugotovitve, ki jih lahko povzamem na podlagi opravljenih intervjujev so, da možnosti za izboljšave na obravnavanem področju je veliko. Pri vseh treh sem zaznala, da so mnenja, da primanjkuje sodelovanja med institucijami ter posamezniki. Sama sem mnenja, da bi le to lahko pripeljalo do boljših rezultatov, saj gre za zelo široko interdisciplinarno področje.

Prav tako so vsi trije kot možnosti za napredek videli v sistemu izobraževanja, katerega bi bilo potrebno nekoliko prilagoditi in izobraziti kader, kateri bi imel ustrezna in zadostna znanja z različnih področij (forenzika, računovodstvo, zakonodaja, psihologija itn.).

Na začetku magistrskega dela smo si zastavili dve raziskovalni vprašanji, in sicer:

- kakšna je razlika med preiskovanjem računovodsko/finančnih prevar s strani forenzičnega računovodje in s strani policije?
- Kakšna je uspešnost forenzičnih računovodij v Sloveniji?

Prvega vprašanja smo se lotili, da smo najprej pridobili podatek, na kakšen način se preiskovanja lotijo forenzični računovodje ter na kakšen način se lotijo s strani policije. Pri forenzičnem računovodij je potek raziskave razdeljen na pet korakov, pri čemer je prvi korak zelo pomemben in najtežji. V tem koraku mu predstavlja veliko olajšanje, če ima možnost pomoči policije ali tožilstva (Koletnik, Kolar, 2008). Policija se preiskave loti na podlagi prijave ali lastne zaznave, med tem, ko je forenzični računovodja naročen s strani stranke. Menimo, da bi sodelovanje med njimi bilo učinkovitejše tako glede na uspešnost kot tudi časovno. Prav tako so naši sogovorniki izrazili možnosti za napredek ravno v večjem sodelovanju med forenzičnim računovodjem z ostalimi, saj vsi že tekom celotne naloge imajo enak cilj, in sicer, da bi računovodski in finančni podatki bili resnično in pošteno prikazani.

Pri vprašanju, povezanim z uspešnostjo forenzičnih računovodij v Sloveniji ne moremo podati enoznačnega odgovora. Za pridobitev tega odgovora smo želeli opraviti še anketo s štirimi revizijskimi hišami, katero smo iz naloge izključila, saj tudi po večkratni prošnji po izpolnitvi ankete so nam na slednjo odgovorili le iz ene revizijske hiše. Je pa eden od intervjuvancev o uspešnosti forenzičnih računovodij podal mnenje, da je slednjo zelo težko opredeliti, saj je odvisna od več dejavnikov. Menimo, da je uspešnost forenzičnih računovodij brez konkretne statistike nemogoče oceniti. V Sloveniji imamo statistiko, katero vodi Policija in nam lahko predstavlja nekakšno osnovo, vendar je to še daleč od dejanske statistike, ki bi bila potrebna, da bi si lahko odgovorilo na vprašanje o uspešnosti forenzičnih računovodij.

SKLEP

Z različnimi prevarami se po svetu soočajo že od nekdaj in Slovenija v tem primeru ni nobena izjema. Prevare v poslovnem svetu predstavljajo velik problem in izziv preiskovalcem le-teh, saj jih je zelo težko odkriti, če pa se jih odkrije jih je v nadaljevanju težko dokazati, postopki pa so zelo dolgotrajni. Težavnost predstavlja tudi razvoj same tehnologije, saj se posledično z njo razvijajo in odkrivajo tudi novi načini raznih prevar.

Veliko krat se zgodi, da so osebe, ki se poslužujejo prevarantskih dejanj osebe z visoko izobrazbo ter na visokih položajih znotraj podjetja. Take osebe delujejo v nasprotju z zakonodajo ter jim ni mar, da na ta način povzročajo podjetju materialno škodo.

Forenzično računovodstvo se je po svetu razvilo kot odgovor na razne prevare v gospodarstvo, zaradi katerih je bila povzročena večja, velikokrat ne popravljiva materialna škoda. Gre pa pri poklicu forenzičnega računovodje za prepletanje različnih znanj in lastnosti, katera mora oseba imeti, da bi to delo opravljala kakovostno. Po našem mnenju je ena najpomembnejših lastnosti, ki jih forenzični računovodja mora imeti radovednost. Svoje delo mora opravljati profesionalno, nepristransko, odgovorno ter strokovno. Poleg

omenjenega mora biti oseba zaupanja vredna, saj ima vpogled v mnoge informacije, ki so zaupne narave in jih ne sme povedati nepooblaščenim osebam.

Pri svojem delu se poslužuje različnih tehnik preiskovanja med katerimi so Benfordov zakon, računalniško podprta revizijska orodja, podatkovno rudarjenje, primerjalna analiza in teorija relativnega faktorja v velikosti.

Forenzično računovodstvo v Sloveniji obstaja, vendar je še v povojih in ima veliko možnosti za razvoj. V Sloveniji imamo zelo malo ljudi, ki bi imeli zadostna znanja in izkušnje s tega področja in tudi tisti, ki ta znanja imajo, jih ne morejo uporabljati, kot je bilo zamišljeno. Prav tako je v Sloveniji premajhen poudarek na preventivi. Večina podjetij se za forenzično računovodstvo odloči, kadar v podjetju že obstaja sum, da se je prevara zgodila.

Ne moremo tudi mimo dejstva, da bi bilo potrebno v Sloveniji poskrbeti za ustrezne in kakovostne programe, pri katerih bi se učili bodoči forenzični računovodje.

Prav tako bi bilo treba posodobiti slovensko zakonodajo, saj v tej ni posebej urejeno področje forenzičnega računovodstva. Problem je v tem, da forenzično računovodstvo ni opredeljeno kot sestavni del predkazenskega oziroma kazenskega postopka. Predkazenski postopek je zelo pomemben del preiskave, saj je že zaradi manjše neprevidnosti lahko pod vprašajem končna sodba. Kot smo izvedeli od enega izmed sogovornikov, se v praksi zgodi tudi, da pri postopkih sodelujejo tako forenzični računovodje kot revizorji.

Ne glede na vse, se bodo prevare po svetu še naprej dogajale in potreba po forenzičnem računovodstvu bo ostala. Sama dejavnost bo morala slediti razvoju, saj le na takšen način lahko predstavlja pomemben člen v preiskovanju. Ker predstavlja forenzično računovodstvo v Sloveniji še zelo mlado vedo, smo mnenja, da se bo ta še naprej počasi razvijala in v prihodnosti dosegla željeno in ustrezno raven.

LITERATURA IN VIRI

1. ACFE Slovenija – Združenje preizkušenih preiskovalcev prevar. (brez datuma). *Drevo prevar*. Pridobljeno 7. februarja 2021 iz <http://www.acfe.si/drevo-prevar.html>
2. ACFE. (brez datuma). *Who we are*. Pridobljeno 17. februarja 2021 iz <https://www.acfe.com/who-we-are.aspx>
3. Alden, M. (2007). *Preventing financial fraud through »Forensic accounting«*. Pridobljeno 20. februarja 2021 iz <http://docshare04.docshare.tips/files/1458/14580065.pdf>
4. Amat, O., Blake, J. & Dowds, J. (1999). *The ethics of creative accounting*. Economics Working Paper. Pridobljeno 20. februarja 2021 iz https://www.researchgate.net/publication/23695128_The_Ethics_of_Creative_Accounting

5. Belak, V. (2008). Kreativno računovodstvo in njegov vpliv na računovodske izkaze. *Računovodstvo, davki in pravo*, 8–19.
6. Bergant, Ž. (2009). Prevare in računovodski izkazi. *Poslovodno računovodstvo*, 2(3), 8–43.
7. Berry, J. (2003). Assume nothing audit instead. *Computerworld*, 37(14), 43.
8. Bhusal, D. (2009). *Economic Crime Law and Legal Practice in the context of Nepal*. Germany: Faculty of Economics and Business Administration of Chemnitz, University of Technology.
9. Bitenc, M. (2016). Naložbene prevare: viktimološki pogled. *Varstvoslovje*, 18(3), 303–324.
10. Bradley, L., MacGregor, J., Marcum, J. & Stuebs, M. (2017). Virtuous Professionalism in Accountants to Avoid Fraud and to Restore Financial Reporting. *Journal of Business Ethics*. 140(4), 687-704.
11. Budimir, N. (2015). Forenzično računovodstvo i njegov značaj za pouzdanost finansijskih izveštaja u Bosni i Hercegovini. *Pravno-Ekonomski pogledi*, 59
12. Budimir, N. (2016). Forenzično računovodstvo i njegova uloga u otkrivanju računovodstvenih prijevара. *Zbornik radova Međimurskog veleučilišta u Čakovcu*, 7(1), 15-21.
13. Budimir, N. (2017). Forenzično računovodstvo i forenzična revizija. *Zbornik radova Veleučilišta u Šibeniku*, 101-113.
14. Chen, J. (2020). Investopedia. *Securities Fraud*. Pridobljeno 13. februarja 2021 iz <https://www.investopedia.com/terms/s/securities-fraud.asp>
15. Coderre, D. (1999). *Computer-assisted techniques for fraud detection*. Pridobljeno 20. februarja 2021 iz <https://search.proquest.com/docview/212292125?pq-origsite=gscholar&fromopenview=true>
16. Čas, T. (2012). *Policijsko pravo: izbrane vsebine za študente Evropske pravne fakultete*. Ljubljana: Evropska prava fakulteta.
17. Davis, M. (2019). Investopedia. *Uncovering A Career In Forensic Accounting*. Pridobljeno 17. februarja 2021 iz <https://www.investopedia.com/articles/financial-careers/08/forensic-accounting-career.asp>
18. Deloitte. (brez datuma). *Forenzika*. Pridobljeno 6. marca 2021 iz <https://www2.deloitte.com/si/sl/pages/finance/solutions/deloitte-forensic.html>
19. Dobovšek, B. (1997). *Organizirani kriminal*. Ljubljana: Unigrah.
20. Dobovšek, B. (2008). *Korupcija v tranziciji*. Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.
21. Dobovšek, B. (2015). *Država Slovenija in globalna ekonomska kriza*. Pridobljeno 7. februarja 2021 iz <https://www.um.si/kakovost/usposabljanje-zaposlenih/Lists/Usposabljanja2/Attachments/104/Slovenija%20kriza%2015.pdf>
22. Dobovšek, B., Ažman, B. & Slak, B. (2015). Država Slovenija in globalna ekonomska kriza. *51. seminar slovenskega jezika, literature in kulture 6.–17. 7. 2015*. Ljubljana. Univerza v Ljubljani: Filozofska fakulteta.
23. Durtschi, C. Hillison, W. & Pacinci, C. (2004). The Effective Use of Benford's Law to Assist in. *Journal of Forensic Accounting*, V, 17–34

24. Dvoršek, A. (2008). *Kriminalistična metodika*. Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.
25. Ernest & Young. (Brez datuma a). *Forenzične preiskave in storitve skladnosti poslovanja*. Pridobljeno 6. marca 2021 iz https://www.ey.com/sl_si/assurance/forensic-investigations-compliance
26. Ernest & Young. (Brez datuma b). *Forenzične storitve in storitve skladnosti poslovanja*. Pridobljeno 6. marca 2021 iz https://www.ey.com/sl_si/forensic-integrity-services
27. Ferme, J. (2013). Soočanje slovenske policije z gospodarsko kriminaliteto na sistemski ravni. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*. 64(2), 122-139.
28. Hopwood, W., Leiner, J.& Young, G. (2012). *Forensic Accounting and Fraud Examination*. New York: McGraw-Hill.
29. Informacijski pooblaščenec RS. (brez datuma). *Smernice za preprečevanje kraje identitete*. Pridobljeno 13. februarja 2021 iz https://www.ip-rs.si/fileadmin/user_upload/Pdf/brosure/Smernice_kraja_identitete.pdf
30. Kaplan Financial Knowledge Bank (Brez datuma). *Computer assisted audit techniques (CAATs)*. Pridobljeno 20. februarja 2021 iz <https://kfknowledgebank.kaplan.co.uk/audit-and-assurance/audit-evidence/computer-assisted-audit-technique>
31. Kobeck, M. (2010). *Analiza in uporaba orodij CAAT za revizijo informacijskih sistemov*. Maribor: Fakulteta za elektrotehniko, računalništvo in informatiko.
32. Koletnik, F. (2008). Pomen računovodstva pri preprečevanju in odkrivanju gospodarskega kriminala. *Vloga računovodskih, finančnih in revizijskih strok pri odkrivanju gospodarskega kriminala*. Ljubljana: Zveza računovodij, finančnikov in revizorjev Slovenije.
33. Koletnik, F. & Hočevar M. (2008). *Zunanje revidiranje*. Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta.
34. Koletnik, F. & Kolar, I. (2008). *Forenzično računovodstvo*. Ljubljana: Zveza računovodij, finančnikov in revizorjev Slovenija.
35. Komac, V. & Turk, B. J. (2018). Kraja poslovnih skrivnosti in zaščitni ukrepi. *Mladi podjetnik*. Pridobljeno 8. februarja 2021 iz <https://podjetnik.net/kraja-poslovnih-skrivnosti-in-zascitni-ukrepi/>
36. Končan, D. (2008). Kazniva dejanja kot posledica kršenja davčnih in carinskih predpisov. *Zbornik, Vloga računovodskih, finančnih in revizijskih strokovnjakov pri odkrivanju gospodarskega kriminala* (str. 106-107). Ljubljana: Zveza računovodij finančnikov in revizorjev Slovenije.
37. KPMG. (brez datuma). *Forensic*. Pridobljeno 6. marca 2021 iz <https://home.kpmg/xx/en/home/services/advisory/risk-consulting/forensic.html>
38. Kresnik, T. (2010). *Forenzično računovodstvo in njegova vloga pri preiskovanju gospodarskega kriminala* (diplomsko delo). Maribor: Fakulteta za varnostne vede.
39. Križaj, M. & Zobavnik, I. (2019). *Gospodarski kriminal*. Republika Slovenija, državni zbor, Raziskovalno-dokumentacijski sektor. Pridobljeno 25. januarja 2021 iz https://fotogalerija.dz-rs.si/datoteke/Publikacije/Zborniki_RN/2019/Gospodarski_kriminal.pdf

40. Krstić, J. (2009). The role of forensic accountants in detecting frauds in financial statements. *Economics and Organization*, 6(3), 295-302.
41. Lamberger, I. (2001). *Gospodarski kriminal*. Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve RS.
42. Lamberger, I. (2009). *Gospodarski kriminal: gradivo za predmet Gospodarska kriminaliteta*. Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.
43. Le Grand, C. (2001). *Use of Computer-Assisted Audit Tools and Techniques (CAATs), Part 1*. Pridobljeno 6. marca 2021 iz <https://inet.org/use-of-computer-assisted-audit-tools-and-techniques-caatts-par.html>
44. Marn, A. (2010). *Podatkovno rudarjenje na primeru*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
45. Matej. (2013). *Poslovna skrivnost*. Pridobljeno 8. februarja 2013 iz <https://www.detektiv-dva.si/poslovna-skrivnost/>
46. Mehta, G. & Mathur, T. (2007). Preventing Financial Fraud through Forensic Accountig. *The Chartered Accountant*, 1575–1580.
47. Ministrstvo za notranje zadeve. (2012). *Resolucija o nacionalnem programu preprečevanja in zatiranja kriminalitete za obdobje 2012-2016 (ReNPPZK12-16)*. Pridobljeno 21. februarja 2021 iz <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=RESO74>
48. MNZ Policija. (brez datuma). *Uprava kriminalistične policije*. Pridobljeno 13. februarja 2021 iz <https://www.policija.si/o-slovenski-policiji/organiziranost/generalna-policijska-uprava/uprava-kriminalisticne-policije>
49. Moore, G. & Benjamin, C. (2004). Using Benford's law for fraud detection. *Internal auditing*, 19(1), 4–9.
50. Mramor, D. (1994). *Poglavja iz poslovnih financ*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
51. Nigrini, J., M. (1999). How a mathematical ohenomenon can help CPAs uncover fraud and other irregulaties. *Journal of accountancy*. Pridobljeno 20. februarja 2021 iz <https://www.journalofaccountancy.com/Issues/1999/May/nigrini.htm>
52. Nigrini, M. (2012). *Benford's law: Applications for forensic accounting, auditing and fraud detection*. United States of America: John Wiley & Sons, Inc.
53. Novak, R. (1998). Prezare v računovodskih izkazih. *Revizor*, 9(8/9), 44–65.
54. Otoničar, H. (2005). *Prikrivanje poslovanja: vloga »kreativnega« računovodstva (diplomsko delo)*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
55. Pasco, A. (2009). *Criminal financial investigation*. USA: Taylor Francis.
56. Pečar, J. (1973). »Kriminaliteta belega ovratnika« in družbeno nadzorstvo. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, 24(1), 25–37.
57. Pretnar, B. (2002). *Intelektualna lastnina v sodobni konkurenci in poslovanju: pravne osnove, ekonomska analiza in podjetniški cilji*. Ljubljana: GV Založba
58. PWC. (Brez datuma). *Forenzične tehnološke rešitve*. Pridobljeno 6. marca 2021 iz <https://www.pwc.com/si/sl/services/advisory/forensicne-storitve/forensic-technology-solutions.html>
59. Režek, D. (2003). Preprečevanje in odkrivanje pranja denarja. *Posvet Problematika odkrivanja in pregona gospodarske kriminalitete*. Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve RS.

60. Sekcija forenzičnih računovodij. (brez datuma a). *Forenzični računovodja*. Pridobljeno 17. februarja 2021 iz <https://www.sfr.si/index.php/forenzicno-racunovodstvo/forenzicni-racunovodja.html>
61. Sekcija forenzičnih računovodij. (brez datuma b). *Izobraževanje*. Pridobljeno 17. februarja 2021 iz <http://www.sfr.si/index.php/izobrazevanje-1.html>
62. Sekcija forenzičnih računovodij. (brez datuma c). *Register PFR*. Pridobljeno 7. marca 2021 iz <https://www.sfr.si/index.php/izobrazevanje-1/razpis-za-pfr-po-posebnih-merilih.html>
63. Sekcija forenzičnih računovodij. (brez datuma d). *Sekcija forenzičnih računovodij*. Pridobljeno 17. februarja 2021 iz <https://www.sfr.si/index.php/sekcija-fr.html>
64. Selinšek, L. (2006). *Gospodarsko kazensko pravo*. Slovenija: GV založba.
65. Singleton, T. W., Singleton, A. J., Bologna, G. J. & Lindquist, R.J. (2006). *Fraud auditing and forensic accounting*. New Jersey: John Wiley & Sons.
66. Skitek, M. (2000). Uporaba Benfordovega zakona pri odkrivanju prevar v računovodskih izkazih. *Revizor: revija o reviziji*, 11(9), 7–24
67. Slovenski inštitut za revizijo (2016). *Slovenski računovodski standard 15 – Prihodki*. Pridobljeno 25. januarja 2021 iz <https://si-revizija.si/datoteke/standardi/1533/srs-2016-www.pdf>
68. Urad Republike Slovenije za intelektualno lastnino. (brez datuma). *O intelektualni lastnini*. Pridobljeno 8. februarja 2021 iz <http://www.uil-sipo.si/uil/urad/o-intelektualni-lastnini/>
69. Visoka šola za računovodstvo in finance. (brez datuma). *Magistrski program Forenzične preiskave v financah in računovodstvu*. Pridobljeno 17. februarja 2021 iz <https://www.vsr.si/magistrski-studij/forenzicne-preiskave-v-racunovodstvu/informacije/>
70. Zveza računovodij revizorjev in finančnikov Slovenije. Sekcija forenzičnih računovodij. (2016). *Pravila strokovnega in poklicnotehičnega ravnanja forenzičnih računovodij*. Pridobljeno 17. februarja 2021 iz <https://www.sfr.si/images/dokumenti/pravilaf2017.pdf>
71. Žnidaršič Kranjc, A. (1991). *Kako kupiti podjetje*. Ljubljana: Gospodarski vestnik.